

CİLT1, SAYI 2

ULUSLARARASI
HUKUK VE SOSYAL
BİLİM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

UHUSBAD

BİLİM DANIŐMA KURULU

Prof. Dr. Sami ŞENER	
Prof. Dr. Hacı DURAN	İstanbul Gelişim Üniversitesi
Doç. Dr. Serhat YÜKSEL	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr. Mehmet Saim AŐCI	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr. Faik TANRIKULU	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr. Arzu DİLAVEROĞLU	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr. Selman DURAN	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr. Elif BAYKAL	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr. Hakan KALKAVAN	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr. Mustafa Eser KURUM	Yeni Yüzyıl Üniversitesi
Dr. Cengizhan Yıldırım	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Hakan Kaya	Marmara Üniversitesi
Dr. Hüseyin Yılmaz	Atatürk Üniversitesi
Dr. Osman Akgöl	İstanbul Üniversitesi

EDİTÖR KURULU

Öğr. Gör. Ergün DİLAVEROĞLU	Başeditör	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Arzu DİLAVEROĞLU	Editör	İstanbul Medipol Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Faik TANRIKULU	Yabancı Dil Editörü(ing)	İstanbul Medipol Üniversitesi
Prof. Dr. Hacı DURAN	Yabancı Dil Editörü(Arb.)	İstanbul Gelişim Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

- 1. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Statüsünün Güncel Gelişmeler ve Kanal İstanbul Projesi Bağlamında Değerlendirilmesi**
Dikran M. ZENGİNKUZUCU
Abdülbari ÇİNTAN 67-79
- 2. Zorunlu Arabuluculuk Uygulamasının Olumlu ve Olumsuz Yönleri**
Mehmet Saim AŞÇI 80-91
- 3. Analysis Of Participation Motivations Of Volunteers In Universiade 2011 Erzurum Winter Games**
Koray Emre KARA
Funda KARA 92-108

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Statüsünün Güncel Gelişmeler ve Kanal İstanbul Projesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Dikran M. ZENGİNKUZUCU¹

Abdülbari ÇİNTAN²

Öz

Boğazlar jeopolitik konumu sonucu dünya siyasetini etkilediği gibi Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından büyük öneme sahiptir. 1991'de SSCB'nin dağılması ve soğuk savaşın sonlanması sonrası Orta Asya ile Avrupa arasındaki enerji hattının doğal bağlantısı olan boğazlar halen jeopolitik önemini korumaktadır. Son dönemde boğaz trafiğindeki artış ve Kanal İstanbul projesinin de gündeme gelmesi ile Boğazların statüsünün geleceği konusu yeniden ilgi odağı olmuştur. Bu makale tarihsel ve güncel gelişmeler bağlamında Türkiye'nin 1936 Montrö Sözleşmesi ile elde ettiği egemenlik haklarında değişikliğe yol açacak bir argüman oluşturulmasına izin verecek her türlü politikadan korunması gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Boğazları, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Serbest Geçiş Hakkı, Kanal İstanbul, Uluslararası Boğazlar.

Revisiting the Status of Montreux Convention on Straits in the Context of Actual Developments and the Canal Istanbul Project

Abstract

As a consequence of its geopolitical location, Turkish Straits affecting world politics have a crucial importance for the security of Turkey. After the diffusion of USSR in 1991 and the end of cold war, Turkish straits still maintain its geopolitical importance as a natural connection of the energy lines between Central Asia and Europe. As a result of the increase in sea traffic of Bosphorus and the project of Canal Istanbul coming into agenda, the future of the status of the Straits became the center of attention once again. This article will argue that Turkey shall refrain from all policies which may bring an argument for the modification on Its sovereignty rights obtained with 1936 Montreux Convention.

Keywords: Turkish Straits, Montreux Straits Convention, Free navigation right, Kanal İstanbul, International straits.

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, dikranzenginkuzucu@esenyurt.edu.tr. Tel: 0-212-444 9123-1084

² Araştırmacı, cnt6534@gmail.com. Tel: 0-212-444 9123-1084

1. Giriş

Boğaz iki kara arasındaki dar deniz olarak tanımlanabilir (TDK, 2019). Boğazlar bir coğrafi şekil olmalarına karşın su yolları üzerinde denetim ve güç mücadelesi bakımından uluslararası politikada önemli stratejik önem arz etmektedir. Özellikle ticari veya politik ve askeri anlamda stratejik öneme sahip su yolları üzerinde yer alan boğazlara sahip olmak kıyı devletleri için önemli bir avantaj ortaya çıkarmaktadır (Günel, 2008: 121). Bu yüzden ki yüzyıllar boyunca tarih uluslararası boğazların statüsü ve kontrolü için mücadelelere tanık olmuştur (Koday, Koday ve Kaymaz, 2017). Uluslararası Adalet Divanı 1947 tarihli Corfu Channel kararında uluslararası boğazı şöyle tanımlamaktadır: “Açık denizin iki bölümünü bağlayan ve deniz ulaşımında kullanılan boğazlar”. Münhasır ekonomik bölge tanımının ilk kez kullanıldığı 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)’nin 37. Maddesi “açık denizin veya bir münhasır ekonomik bölgenin bir bölümü ile açık denizin veya bir münhasır ekonomik bölgenin diğer bölümü”nü bağlayan boğazları uluslararası boğazlar olarak tanımlar. Sözleşmeye göre uluslararası boğazlarda “bütün gemiler ve uçaklar bir engelleme olmaksızın transit geçiş hakkından yararlanırlar”. Uluslararası boğazlardan transit geçiş hakkı BMDHS’nin *sine quo non* (olmazsa olmaz) şartı olarak ortaya konmuştur (Martin, 2010: 1).

Türk Boğazları, tarih boyunca farklı devletleri yakından ilgilendiren bir sorun olmuştur. Bundan dolayı da Boğazlar’dan geçiş rejimi siyasal durumlara bağlı olarak belirlenmiştir. Türkiye bakımından, Boğazlar 560 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Osmanlı Devleti’nin İstanbul’u 1453 tarihinde fethetmesi ve 1484’te Karadeniz’in Osmanlı’nın iç denizi haline gelmesiyle beraber Boğazlar ve Karadeniz tamamen Türklerin egemenliği altına girmiş oldu. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu Boğazlar üzerindeki hâkimiyetini 19. Yüzyılın başlarına kadar devam ettirmiş ve Boğazlar’daki geçiş rejimini tek başına belirlemiştir (Doğru, 2014: 136). İmparatorluğun giderek zayıflaması ve Boğazların uluslararası öneminin artması sonucu Türk Boğazları rejimi, yaşanan bu gelişmelere paralel olarak değişikliğe uğramış ve 1809 yılından sonra uluslararası antlaşmalarla belirlenen bir geçiş rejimi uygulanmaya başlanmıştır (Pazarcı, 2016: 276). Osmanlı İmparatorluğu’nun İstanbul’u fethi sonrasında Türk Boğazları’nda uygulanan geçiş rejimlerini üç dönem şeklinde incelenebilir:

1. Tek Taraflı Uygulamalar Dönemi (1453 - 1809)
2. İki Taraflı Antlaşmalar Dönemi (1809 - 1841)
3. Çok Taraflı Antlaşmalar Dönemi (1841 - Günümüz)

Bu çalışma Türkiye’nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin getirdiği egemenlik rejimini etkileyecek hiçbir argümanı kabul etmemesi gerektiğini savunmaktadır. Buna koşut olarak çalışmanın ilk bölümü boğazlar rejiminin tarihsel gelişimi ve tarihsel uygulamalar gözden geçirilecek, ikinci bölümde Montrö Boğazlar Sözleşmesinin getirdiği rejim ve özellikleri tartışılacaktır. Üçüncü bölümde güncel gelişmeler ve özellikle de Kanal İstanbul projesi çerçevesinde boğazların rejimi değerlendirilecektir. Bu bölümde Kanal İstanbul’un olası statüsü de tartışılacaktır. Son bölümde ise genel değerlendirmelerde bulunulacaktır. bu çerçevede güncel gelişmelerin ve Kanal İstanbul projesinin Montrö Boğazlar Sözleşmesi rejimini tartışmaya açabilecek bir aşamaya getirilmemesinin Türkiye’nin egemenlik hakları bakımından önemi vurgulanacaktır.

2. Tarihi Gelişim

2.1. Tek Taraflı Uygulamalar Dönemi (1453-1809)

Osmanlı İmparatorluğu’nun 1453’te İstanbul’u fethetmesiyle Türklerin eline geçen Boğazlar, 1809 yılında Osmanlı ile İngiltere arasında imzalanan “Kale-i Sultaniye” antlaşmasına kadarki dönem, mutlak Türk egemenliği dönemi, mutlak kapalılık ilkesi dönemidir. Bu ilke Osmanlı İmparatorluğu’nun “Kadim Kaidesi” deyimi olarak anılmıştır (İnan, 1986: 7).

Osmanlı İmparatorluğu Boğazlar ve Karadeniz’deki “Kapalılık İlkesini” titizlikle uygulamış. Ancak daha sonra bazı devletlerle yaptığı antlaşmalar çerçevesinde kendi karasularında bu devletlere ticaret yapma hakkı tanımıştır. Örneğin Venediklilere, Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılan ikili anlaşma ile birlikte Osmanlı bayrağı altında ticaret yapma hakkı tanınmıştır. Bunu takiben 1536 yılında Fransa ile yapılan ikili anlaşmalar gereği iki devlet de diğerinin karasularında diğerine ticaret yapma ve serbest dolaşma hakkı tanımıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun buradaki asıl amacı Fransa’yı yanına çekerek Avrupa’da kendine karşı oluşturulan Haçlı Birliğini parçalamaktır. Bundan dolayı Fransa’ya askeri yardımlar yapıldığı gibi, çok önemli ekonomik ayrıcalıklarda tanınmıştır. Ardından 1579 yılında İngiltere’ye ve 1612’de Hollanda’ya çeşitli ayrıcalıklar tanınmıştır (Şener, 2014: 471).

1770’te Osmanlı ve Rusya arasında patlak veren savaş, 1771 yılında Rusya’nın Baltık Denizinden gelerek Osmanlı donanmasının Çeşme’de yakılması da dâhil olmak üzere, Osmanlı Devleti Rusya karşısında çok sayıda yenilgi almıştır. 1773’te Rusya Kırım’ı işgal etmesi ile birlikte iki devlet arasında Rusya’nın kesin olarak Karadeniz’e inmesini ve serbest ticaret yapmanın önünü açan 21 Temmuz 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır (Şener, 2014: 472).

Daha önce Fransa ve İngiltere gibi ülkelere kapitülasyonların bir benzerini Rusya Küçük Kaynarca Antlaşması ile elde etmiştir. Rusya Osmanlı Devleti'nde tam bir ticaret serbestliği elde etmiştir (Dördüncü, 2001: 76). Karadeniz Türk gölü olma özelliğini kaybetmiş ve Rus ticaret gemilerinin Boğazlardan geçmesinin önü açılmıştı ancak gerek Rus savaş gemilerine gerekse de yabancı devletlerin savaş ve ticaret gemilerine Boğazlar'ın ve Karadeniz'in kapalılığı prensibi geçerliliğini korumuştur (Fırat, 1950: 16). Bir yandan duraklama dönemine giren bir yandan güç kaybeden Osmanlı İmparatorluğu 1798'de Mısır'ın I. Napolyon tarafından işgal edilmesi üzerine Rusya'dan yardım istemek zorunda kalmıştır. Osmanlı - Rusya arasında 1798 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması (Osmanlı – Rus ittifakı) ile Rusya Boğazlara inme fırsatını elde etmiştir. I. Napolyon'un yenilmesi ve Mısır meselesi çözüldükten sonra İstanbul Antlaşması'nın 4. maddesine göre Rus savaş gemilerinin Boğazlardan geçmesine müsaade edilmiş ve diğer yabancı devletlerinin savaş gemilerine geçiş yasağı getirilmiştir (Sander, 2014: 181-182). Tarihte ilk kez yabancı bir devletin savaş gemileri Boğazlardan serbest geçiş hakkı elde etmiş ve Boğazlar, Rus ve Osmanlı egemenliği/taahhüdü altına girmiştir (Şener, 2014: 473). Bu durum 1805 tarihli Osmanlı – Rus ittifakında da yer almıştır (Vank, 1998: 95). Rusya ile yapılan iki antlaşma ile beraber Rus savaş gemilerinin savaş zamanında serbest geçiş hakkı elde etmesi ve barış zamanında Boğazlar'da ve Karadeniz'de sahip olduğu egemenlik haklarını kullanmaya devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

2.2. İki Taraflı Antlaşmalar Dönemi (1809-1841)

Osmanlı Devleti'nin değişen dünya konjonktüründe kendi çıkarları ekseninde de Fransa yanlısı politikalar izlemesi, Rusya – Osmanlı arasında 1806 yılında başlayıp 6 yıl sürecek savaşın başlamasına sebebiyet vereceği gibi, Rus müttefiki olan İngilizlerin donanması Şubat 1809 yılında Çanakkale Boğazı'ndan geçerek İstanbul üzerinde baskı kurmasına da sebep olmuştur (Berber, 2008: 78). Ancak Rus Çarı'nın farklı bir politika izleyerek Napolyon ile uzlaşmaya gidince, İngiltere de Osmanlı Devleti ile uzlaşma gereği duymuş ve nihayetinde İngiltere ile Osmanlı arasında Ocak 1809 yılında “Kale-i Sultaniye” (Çanakkale Antlaşması) antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma 12 maddelik bir barış antlaşması ile 4 maddelik gizli bir ittifaktan oluşuyordu (Armaoğlu, 2014a: 112). Bu antlaşma İngilizlerin Karadeniz'deki ticaret gemilerinin hakları aynen devam edecekti bunun yanında Savaş gemilerinin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçmelerinin önceki dönemlerde her zaman yasaklı olduğunu ve bu kural barış döneminde de İngiltere dahil tüm devletlerin uymasını kabul eden bir antlaşmadır (Ün, 2017: 14-15).

Bu antlaşma ile beraber Osmanlı Devleti'nin Boğazlar'da gerek savaş gerekse de barış zamanında uyguladığı tek taraflı “Kapalılık İlkesi” ortadan kalkıyordu. Başka bir ifade ile barış zamanında Osmanlı Devleti'nin savaş gemilerine izin vermesi, verilen bir uluslararası yükümlülüğün ihlali söz konusu olacaktı (Armaoğlu, 2014a: 113). Bu anlaşmanın diğer bir önemli sonucu da Rusya ve Osmanlı arasında sorun olan Boğazlar meselesine, o zamana dek ilgisi olmayan üçüncü bir ülke olarak İngiltere'nin dahil olmasıdır.

1828'de başlayan Osmanlı – Rus savaşından sonra, 14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalanmıştır (Sander, 2013: 299). Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Edirne Antlaşması, Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra imzaladığı en ağır antlaşmadır. Bu antlaşma ile birlikte, Osmanlı Devleti, Karadeniz kıyılarının büyük bir kısmını ve önemli limanlarını kaybetmiş, ayrıca Rus vatandaşlarına Osmanlı topraklarında serbest ticaret hakkı tanınmıştır (Armaoğlu, 2014a: 196-197).

Edirne Antlaşması'nın en önemli maddelerden biri olan 7. madde ise Boğazların geçiş rejimi ile ilgili olup ayrı bir önem taşımaktaydı (Fırat, 1950: 16). Oldukça geniş bir ifade ile 1829'a dek süregelen Osmanlı Devleti'nin Boğazlar'daki ticaret gemilerinin geçişlerine yönelik mutlak egemenliği veya “Kadim Kaidesi” bu antlaşma ile birlikte son bulmuş ve sözleşmenin taraflarından olan Rusya'nın ticaret gemilerinin yanı sıra tüm yabancı devletlerin ticaret gemilerine Boğazlar'da barış zamanında serbest geçiş hakkı tanınmıştır (Vank, 1998: 96). Böylece Osmanlı Devleti'nin Boğazların ticaret gemilerine kapalılığı ilkesi ortadan kalktığı gibi, Boğazların ticaret gemilerine açıklığı, ilk kez bu antlaşma ile beraber uluslararası bir yükümlülük haline getirilmiştir (İnan, 1986: 11).

Osmanlı Devleti'nin aleyhine gelişen dönemin siyasi olayları ve özellikle Mısır valisi Mehmet Ali Kavallı'nın Navarin'de yanan donanmasını tekrardan onarmak için Suriye'nin ormanlarına ihtiyaç duyduğunu bahane ederek Suriye valiliğini istemesi, bu isteğin II. Mahmut tarafından reddedilmesi ile patlak veren isyan karşısında çaresiz kalan Osmanlı Devleti diğer devletlerden yardım arayışı içerisine girmiş, Avrupa'da Hollanda ve Belçika sorunu ile uğraşan İngiltere'nin isteksiz davranması ve Fransa'nın Mehmet Ali Kavallı'ya destek vermesi, bu durumda bu iki devletten bir yardım alamayacağını düşünen II. Mahmut Rusya'ya yaklaşmak zorunda kalmıştır (Sander, 2013: 300-301). Rusya ile Osmanlı arasında yapılan ittifak gereği 8 Temmuz 1833 tarihinde saldırmazlık ve yardımlaşma antlaşması olarak “Hünkâr İskeleyi Antlaşması” imzalanmış ve Rus kuvvetleri 10 Temmuz 1833 tarihinde İstanbul'u terk etmiştir (Armaoğlu, 2014a: 217). Süresi 8 yıl olan (Berber, 2008: 85) bu antlaşmaya göre bir saldırı ve savaş durumunda yardım isteyen devlet, yardıma gelen kara ve deniz kuvvetlerinin masraflarını

karşılacak, Rusya'ya bir saldırı olduğunda Osmanlı Devleti Boğazları kapatacak, her ne olursa olsun hiçbir savaş gemisinin Boğazlardan geçmesine izin vermeyecektir.

Sonuç olarak; Rusya 1829 Edirne Antlaşması'ndaki konumunu 1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşması'yla daha da güçlendirmiş ve Çanakkale Boğazının yabancı savaş gemilerine kapalı olma şartı getirilmiş, bunun yanında yardım bahanesiyle Rus savaş gemilerine geçiş hakkı tanınmış oldu.

2.3. Çok Taraflı Antlaşmalar Dönemi (1841-Günümüz)

1841 yılında imzalanan Londra "Boğazlar Sözleşmesi"yle birlikte Türk Boğazlarının hukuksal rejimi açısından çok taraflı antlaşmalar dönemi başlamış, bu antlaşma ile birlikte barış zamanında yabancı savaş gemilerinin Boğazlardan geçmesi Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden çıkmış uluslararası yükümlülükler dayanan bir kural haline gelmiştir.

1841 tarihinden günümüze kadarki süreçte Boğazlar üzerindeki geçiş rejimlerini 3 dönem şeklinde inceleyebiliriz.

2.3.1. Lozan Barış Antlaşmasına Kadar ki Geçiş Rejimi (1841 - 1923)

1833 yılında imzalanan Hünkâr İskeleyi Antlaşması'ndan memnun olmayan Avrupalı devletler, 1834 yılından itibaren Boğazların "kapalılık ilkesini", milletlerarası yükümlülükler dayanan bir taahhüt şekline dönüştürmeyi daha sık dillendirmeye başlamışlar, bu antlaşmanın artık yürümeyeceğini anlayan Rusya'da bu devletlere paralel olarak hareket etmeye başlamıştır (Armaoğlu, 2014a: 227). 1841 yılında Hünkâr İskeleyi Antlaşması'nın süresi dolduktan sonra Avrupa'nın güçlü devletleri olan Rusya, Fransa, İngiltere, Prusya ve Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında 13 Temmuz 1841 tarihinde "Londra Boğazlar Sözleşmesi" imzalanmıştır (Kayıran ve Metintaş, 2017: 24). Bu antlaşma ile birlikte Osmanlı Devleti'nin "Karadeniz ve Çanakkale Boğazı'nda geçmişten beri kabul ettiği yabancı savaş gemilerinin geçişi ile ilgili tek taraflı "kapalılık ilkesi" milletlerarası antlaşmalara dayanan bir taahhüt haline gelmiştir (Sander, 2013: 303). Öte yandan, Boğazlar'ın ticaret gemilerine serbestlik ilkesi benimsenmiştir (Vank, 1998: 97).

Rusya'nın gelenekselleşen Güney'e inme politikasını gerçekleştirmek üzere hareket geçmesi 1853'te Osmanlı ile Rusya arasındaki Kırım Savaşı'nın başlamasına sebebiyet vermiştir (Gencer, 2009: 1). Ancak bu savaş diğer Avrupalı devletlerin çıkarları açısından büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Bundan dolayı bu devletler kendi çıkarlarını korumak ve bu tehditi bertaraf etmek için Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak Rusya'ya karşı bir blok oluşturmuşlar ve gerçekleştirilen savaşın sonunda Rusya yenilmiş, 30 Mart 1856 tarihinde taraflar arasında "Paris Antlaşması" imzalanmıştır (Keleş, 2008: 160-178). Bu antlaşmayla, Boğazların "Kapalılığı İlkesi" 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesine atıfta bulunarak yürürlükte olduğu vurgulanmıştır (md.10). Karadeniz askerden arındırılmış ve tarafsız hale getirilmiştir. Paris Antlaşması'na ek olarak imzalanmış 4 maddelik "Paris Boğazlar Sözleşmesi"nin ilk maddesi "Londra Boğazlar Sözleşmesi"ndeki "kapalılık İlkesi" bir kez daha vurgulanmıştır (Keleş, 2008: 187).

Rusya, her ne kadar Paris Antlaşması'yla Karadeniz'in tarafsızlığını kabul ettiğini ve savaş gemisi bulundurmayacağını taahhüt etmiş olsa da üzerinden henüz 1 yıl geçmeden bu kuralı ihlal etmiş ve bu durum antlaşmanın taraf devletleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Berber, 2008: 102). 1870 yılına gelindiğinde ise Prusya – Fransa arasında patlak veren savaşın etkisiyle oluşan siyasi boşluktan yararlanan Rusya, Paris Barış Antlaşması'na taraf olan devletlere tek taraflı bir nota göndererek Karadeniz'in silahsızlandırılması ve tarafsızlaştırılması kendi çıkarlarına ters düştüğünü ve bu kurala artık riayet etmeyeceğini bildirmiştir (Birsell, 1948: 36).

Avrupalı devletler her ne kadar Rusya'nın bu kararına uluslararası hukuk kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle tepki verseler de Rusya'nın istediği olmuş ve diğer devletlerde özellikle Fransa- Prusya savaşının yarattığı siyasi boşluğun ve oluşan kaosun etkisiyle de bu durumu kabul etmek zorunda kalmışlardır (Ün, 2017: 30). Bismarck'ın girişimleri sonucu Londra'da Karadeniz'in durumunu siyasi bir karara bağlamak için bir konferans toplanmış ve 13 Mart 1871 tarihinde Osmanlı, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya ve İtalya arasında Londra Antlaşması imzalanmıştır (Sander, 2014: 240).

Boğazların barış zamanında bütün savaş gemilerine "kapalılığı" ve bütün devletlerin ticaret gemilerine açıklığı ilkeleri tekrar kabul edilmiştir. Ancak bu kuralın bir istisnası olarak Osmanlı Sultanına, Boğazları müttefik ülkelere barış zamanında da savaş gemilerine açma yetkisi tanınmış, bu yeni statü I. Berlin Antlaşması'yla da teyit edilmiş ve I. Dünya savaşına kadar devam etmiştir (Vank, 1998: 98).

1877- 1878 Rus – Osmanlı savaşından galip Rusya olmuş ve Rus orduları başkent İstanbul'un önlerine kadar gelmişlerdi. 3 Mart 1878 tarihinde yapılan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması İle Boğazların geçiş rejimi ile ilgili 1841 Londra Antlaşması'nın hükümleri tekrar teyit edilmiş, ayrıca antlaşmaya savaşta ve barışta Rus limanlarından gidecek ya da Rus limanlarına gelecek tarafsız ticaret gemilerine açık bulunduracağı hükmü de eklenmiştir (Şener, 2014: 480).

Ayastefanos Antlaşması ile Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu üzerinde sağladığı üstünlük Avrupalı devletler tarafından endişeyle karşılanmıştır. Bu durum üzerine Avrupalı devletler Rusya'yı savaşa tehdit etmiş ve Rusya'nın "Şark Meselesini" tek başına çözmesini engellemek için Almanya, İngiltere ve Avusturya oluşabilecek bir savaş durumu için çok ciddi hazırlıklar yapmaya başlamışlardır (Sükan, 1985: 96-97). Avrupalı devletlerin Rusya karşısında gruplaşması sonucunda, Rusya Ayastefanos Antlaşması'nın hükümlerini tekrar gözden geçirmek için bir kongrenin toplanmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. 13 Temmuz 1878 tarihinde Bismarck'ın teklifi üzerine Berlin'de toplanan kongre sonucunda 14 Haziran 1878 tarihinde taraflar arasında Berlin Antlaşması imzalanmıştır (Kurat, 1962: 567). Bu antlaşmayla, 1871 Londra Antlaşması'nın Boğazların geçiş rejimi ile ilgili hükümlerinin yürürlükte olduğu teyit edilmiş, Rusya'nın Boğazlar ve Karadeniz'de elde ettiği üstünlük ortadan kaldırılmıştır (Armaoğlu, 2014a: 517). Boğazlarla ilgili rejim bu tarihten itibaren I. Dünya savaşına kadar Londra Antlaşması'nın hükümleri çerçevesinde uygulanmıştır.

Almanya ile ikili bir ittifak yaparak I. Dünya Savaşı'na "İttifak" devletlerinin yanında giren Osmanlı Devleti savaştan yenilerek ayrılmış ve 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf devletleri ile "Mondros Mütarekesi"ni imzalamak zorunda kalmıştır (Sander, 2014: 317). Bu antlaşmanın 1. maddesine göre Osmanlı Devleti İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın açılmasını, Karadeniz'e geçiş serbestliğinin sağlanmasını ve İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın her iki yakasında yer alan bölgelerin müttefik devletlerce işgalini onaylamak zorunda kalmıştır (Vank, 1998: 99).

2.3.2. *Lozan Barış Antlaşması ile Kurulan Rejim (1923-1936)*

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Anadolu'da başlayan Kurtuluş Hareketi'nin başarıya ulaşması, Türkiye ve taraf devletler arasında 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır (Uğur, 2016: s.40). Lozan Konferansı'nda Türkiye Boğazların egemenliğini kendisine bırakılmasının isterken, Karadeniz'e kıyısı olmayan devletler ile kıyısı olan devletler Boğazlar konusunda farklı tezler öne sürmüşlerdir (Güneş, 2007: 227). ABD, İngiltere ve Japonya dahil olmak üzere müttefikler Boğazlar'ın hem savaş hem de ticaret gemileri için tam serbestisinin olması, bu açıklığın korunmasının teminatı olarak da Boğazlar'ın her iki yakasının askerden arındırılmasını, geçişlerin kontrolünü ve idaresini sağlamak için Milletler Cemiyeti koruması altında bir Boğazlar Komisyonu'nun kurulması görüşündeydiler (Berber, 2008: 208). Buna karşın Sovyetler Birliği'nin savunduğu görüş Boğazlar'ın bütün devletlerin ticaret gemilerine açık olması, bütün devletlerin savaş gemilerine ve hava sahası askeri uçaklara kapalı olması ve bölgenin Türk egemenliğine bırakılmasıdır (Kayıran ve Metintaş, 2017: 53). Buna karşın, Türkiye, Misak-ı Milli'nin 4. maddesine paralel olarak, Marmara ve İstanbul Boğazları'nın güvenliği ile Boğazlar'da serbest geçiş hakkı, Marmara ve İstanbul'un güvenliği için bir tehdit veya saldırıya karşı güvence verilmesi, savaş döneminde ticaret gemilerinin geçişlerine belli bir sınırlama getirilmesi, savaş gemilerinin geçişlerine sınırlama getirilmesi, savaş ve barış zamanında ise tüm devletlerin ticaret gemilerine geçiş serbestliği. Dolayısıyla Türkiye, Boğazlar'ın ne tam kapalılığını ne de tam geçiş serbestliğini savunmuş, sınırlandırılmış ve bölgede Türk egemenliğinin/hakimiyetinin sağlanması tezini savunmuştur (Berber, 2008: 208). Ancak, Türkiye yapılan görüşmelerde kendi tezinin kabul edilmeyeceğini anlayınca Batılı devletlerin tezini desteklemeyi seçmiş, Boğazlar meselesini daha sonraki bir zamana bırakarak taktiksel bir hamle yapmıştır (Güneş, 2007: 227). Taraflar arasında yapılan görüşmeler sonucunda, 24 Temmuz 1923 tarihinde 'Lozan Barış Antlaşması'nın eki olarak imzalanan Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile Türk Boğazlarında savaşta ve barışta, havadan ve denizden, ulaşım ve geçiş serbestliği ilkesi" kabul edilmiştir (Meray, 1973: 54-64).

Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlarda barış zamanında uçaklar ve ticaret gemisi için geçiş serbestliği ilkesi kabul edilirken (md. 1 ve 2, Ek/1), Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin savaş gemileri tonajına sınır konmuş (md. 2, Ek/2); savaş zamanında ise, İngiltere'nin ısrarlı tutumu nedeniyle uçaklar ve ticaret gemilerinin tonajına bakılmaksızın savaş gemilerine geçiş hakkı tanınmıştır (md. 1 ve 2). Bu geçiş güvenliğini sağlamak için Boğazların her iki kıyısı 20 km uzaklıktan geçen çizgiye kadar silahsızlandırılması ve Çanakkale Boğazına ulaşan deniz yolları ile Marmara Denizi'ndeki adaların kontrol edilmesi ve Limni, Semadirek, Gökçeada (İmroz) ve Tavşan Adaları'ndan oluşan Boğazönü Adaları askersiz hale getirilmiş, bu bölgelerde asker bulundurmamak yasaklanmıştır (md. 4). Bu bölgelerin güvenliği Milletler Cemiyeti garantisi altına alınmıştır (md. 18). Savaş zamanında ki geçiş rejiminde Türkiye'nin tarafsız ve taraf olduğu iki durum söz konusudur. Türkiye tarafsız ise ticaret gemileri, barış zamanındaki koşullara göre tam bir serbest geçiş hakkına sahiptirler (md.2). Türkiye tarafsız ise, savaş gemileri, barış zamanı koşullarına uygun olarak tam bir serbest geçiş hakkına sahiptirler (md. 2 / Ek. 5-a.). Türkiye savaşan taraf ise, tarafsız uçaklar ve gemiler, Türkiye'nin düşmanı olan devletlere yardım etmemek kaydıyla Boğazlar'dan serbestçe geçebileceklerdir. Ancak, Türkiye bu gemi ve uçakları denetleme hakkına sahiptir (md. 2). Türkiye savaşan taraf ise, tarafsız devletlerin savaş gemileri ve uçakları, düşmana yardım etmemek kaydıyla barış zamanı koşullarına uygun olarak, Boğazlardan serbestçe geçme hakkına sahiptirler. Türkiye düşman harp gemilerine hukuka uygun tedbirler alabilir (md. 2/Ek.5-a.).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kaderini tayin eden Lozan Barış Konferansı her ne kadar büyük bir diplomatik başarı olsa da, Türk Boğazları konusunda Türkiye'nin beklentilerini tam olarak karşılamamıştır.

3. Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Kurulan Rejim

Avrupa'da hızla artan silahlanma hareketleri ve değişen siyasi ortam Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye'nin güvenliğini korumak için kaleme alınan 18. maddenin artık işlemez hale gelmesine sebebiyet vermiştir (Vank, 1998: 101).

Değişen siyasi koşulların yanı sıra Milletler Cemiyeti'nin silahsızlanma ve kolektif güvenlik yönünde adımlar atmaması örneğin 1931 tarihinde Japonya'nın Mançurya'ya saldırısı karşısında sessiz kalması, 1933 İtalya'nın Habeşistan'ı işgal karşısında aciz duruma düşmesi ve özellikle Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile taahhüt edilen kolektif güvenliğin tarafı olan Japonya'nın 25 Şubat 1935 tarihinde Milletler Cemiyeti'nde ayrılması bu güvencenin uygulanmasını zorlaştırdığı gibi güven kaybına da sebebiyet vermiştir (Armaoğlu, 2014b: 308).

Türkiye, dünyada ki bu değişmelere paralel olarak Lozan Boğazlar Statüsü'nün değiştirilmesi ve Boğazlar'ın silahlandırılmasını ilk defa 1933 tarihindeki Silahsızlanma Konferansı'nda dile getirmiştir (Güneş, 2007: 28). Türkiye, uluslararası gelişmeler karşısında Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin taraf devletlerine 10 Nisan 1936'da verdiği nota da Avrupa'daki buhranların 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile taahhüt edilen kolektif güvenliği artık işlemez hale getirdiğini belirterek, kendi egemenliği, savunması ve güvenliğini sağlaması açısından Boğazlar statüsünün değiştirilerek silahlandırılmasını talep etmiştir (Armaoğlu, 2014b: 309). Türkiye verdiği notada şu gerekçelere dikkat çekmiştir:

- Avrupa'da hızla artan silahlanma yarışı, siyasi durumun 1923'e göre değişmiş olması, Akdeniz'de oluşan güvensizliğin Boğazları, dolayısıyla Türkiye'nin egemenliği, güvenliği ve savunması açısından tehdit oluşturması,
- 1933 tarihinde İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi karşısında Milletler Cemiyeti'nin çok aciz davranması ve özellikle Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile taahhüt edilen kolektif güvenliğin tarafı olan Japonya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrılması ile birlikte bu güvencenin uygulanmasının zorlaşması, hatta ortadan kalması,
- Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nde sadece savaş ve barış zamanı uygulanacak rejimden bahsedilmesi yakın savaş tehdidi durumunda hiç bahsedilmemesi ve böyle bir durumda Türkiye'nin savunmasız kalmaması için meşru müdafaa hakkının tanınmasının gerekliliği.

Türkiye, bu gelişmelere paralel olarak ülkesinin bütünlüğünü güvenceye almayı ve Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile getirilen askerden arındırılması hükmünü sona erdirmeyi amaçlamıştır.

Antlaşmaların kuvvet kullanılarak zorla değiştirildiği veya tanınmadığı bir dünyada Türkiye'nin bu barışçıl davranışı taraf devletler tarafından sempati ile karşılandı. İtalya dışında diğer devletler Türkiye'nin Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin statüsünün değiştirilmesini kabul ettiler. İtalya Avrupa'da kendisine karşı oluşan kötü hava yüzünden şimdilik uzak durmayı tercih etti. Öte yandan İtalya ise İngiliz – Türk yakınlaşmasından hoşnut değildi (Armaoğlu, 2014b: 309).

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ni değiştirecek uluslararası konferans 22 Haziran 1936 tarihinde İsviçre'nin Montrö şehrinde toplanmış ve yapılan görüşmeler sonucunda 20 Temmuz 1936 tarihinde Boğazlar'ın yeni hukuki rejimini belirleyen Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmış, 9 Kasım 1936 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Berber, 2008: 267-268). Sözleşme; Türkiye, Fransa, İngiltere, Sovyet Birliği, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında imzalanmıştır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne göre, Türk Boğazları'nda uygulanacak geçiş rejimi “serbestlik/özgürlük” ilkesidir (md. 1). Bu serbestliğin kullanışı, bu sözleşmenin hükümlerine uygun olacaktır (md. 1/2). Bu sözleşmenin getirdiği kurallar “Boğazlar” bölgesinde geçerli olacaktır. Sözleşmeye göre; “Boğazlar” bölgesi genel deyimle, İstanbul Boğazını, Çanakkale Boğazını ve Marmara Denizini kapsamaktadır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi, savaş gemilerinin, ticaret gemilerinin ve hava araçlarının Boğazlar'daki geçiş rejimini ayrı ayrı düzenlemiştir. Sözleşmeye göre savaş ve ticaret gemilerine Boğazlar bölgesinde uygulanacak kurallar zaman açısından farklılıklar göstermektedir (Güneş, 2007: 235-237). Zaman açısından üç dönem söz konusudur:

1. Barış Zamanında Geçiş Rejimi
2. Savaş Zamanında Geçiş Rejimi (Türkiye'nin Tarafsız veya Taraf Olduğu Durum)
3. Yakın Tehdit Kavramı (Türkiye'nin Kendisini Çok Yakın Bir Savaş Tehdidi ile Karşı Karşıya Görmesi)

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde barış zamanında Türk Boğazları'ndan geçişlerle getirilen kural savaş gemileri ve ticaret Gemileri ayrımı yapılarak düzenlemiştir. Ticaret gemileri barış zamanında, gece ve gündüz, bayrak ve

yükleri ne olursa olsun uluslararası sağlık kuralları çerçevesinde Türk yasalarıyla konulmuş olan sağlık denetimi, hiçbir formaliteye bağlı kalmaksızın Boğazlar'dan tam geçiş serbestliğinden yararlanırlar. Sağlık denetimi ise, gündüz ve gece en hızlı şekilde yapılmalıdır (md. 2/1 ve 3).

Boğazlar'dan geçecek savaş gemilerinin nitelikleri, türleri, tonajları ve ilgili esaslar Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin II sayılı Ek'inde yer almıştır. Bütün devletlerin hafif su üstü gemileri, küçük savaş gemileri ve yardımcı gemiler barış zamanında ister Karadeniz'e kıyısı olsun ister olmasın Boğazlar'a gündüz girmek, Sözleşme'nin bütün devletlerinin savaş gemileri için getirmiş olduğu ön bildirim yapmış olmak ve Boğazlar'daki yabancı savaş gemisi sayısı 9'u geçmeyecek ya da 15.000 tonu aşmamak koşuluyla Boğazlar'dan serbestçe geçebileceklerdir (md. 10/1).

Ancak, Karadeniz'e kıyısı olsun olmasın tüm devletlerin askeri tankerleri yüzen hedeflere karşı en çok 105 mm çapında iki toptan, hava hedeflerine karşı en çok 75 mm çapında iki silahtan çok değilse, ön bildirimde gerek kalmadan ve tonajları hesaba katılmadan Boğazlar'dan tek başına geçiş hakkına sahiptirler (md. 9).

Savaş gemileri Boğazlar'dan geçmeden önce Türk Hükümetine bir ön bildirimde bulunmak zorundadırlar. Bu ön bildirimde olağan süresi 8 gündür. Ancak Karadeniz'e kıyısı bulunmayan devletlerin 15 gün önceden ön bildirimde bulunmaları tercih edilir. Yapılacak bu ön bildirimde gemilerin gidecekleri yeri, sayıları, adları, türleri ve Boğazlar'dan dönüş tarihlerini belirtmek zorundadırlar. Eğer ön bildirimde belirtilen geçiş tarihinde bir değişiklik olursa üç gün önceden Türk Hükümetini yeni bir ön bildirimde bulunmalıdırlar (md. 13/1). Sözleşme'nin 18. maddesinde ise; Karadeniz'e kıyısı bulunmayan devletlerin bu denizde bulundurabilecekleri tonaj sınırlamaları ile bu gemilerin Karadeniz'de kalma süreleri belirtilmiştir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde savaş zamanında Boğazlar'dan geçiş rejimi Türkiye'nin tarafsız ve taraf olduğu ayrımı yapılarak düzenlemiştir.

Savaş durumunda Türkiye taraf değilse, ticaret gemileri, gece ve gündüz, yükleri ne olursa olsun barış zamanı koşullarına uygun olarak Boğazlar'dan tam serbest geçiş hakkına sahiptirler (md. 19/1). Buna karşın Boğazlar savaşan devlet savaş gemilerine kapalı olacaktır. Bununla birlikte, saldırıya uğramış bir devlete Milletler Cemiyeti Misakı çerçevesinde ve Türkiye'yi bağlayan bir karşılıklı antlaşması gereğince yapılan yardım durumları bunun dışında kalmaktadır (md. 19/2).

Yukarıdaki 2. fıkrada konulmuş geçiş yasağına karşın, Karadeniz'e kıyıdaş olan ya da olmayan savaş Devletlere ait olup da bağlama limanlarından ayrılmış bulunan savaş gemileri, bu limanlara dönebilmektedirler (md. 19/4).

Savaşan Devletlerin savaş gemilerinin Boğazlar'da herhangi bir el koymaya girişmeleri, denetleme (ziyaret) hakkı uygulamaları ve başka herhangi bir düşmanca eylemde bulunmaları yasaktır (md. 19/5).

Savaş zamanında Türkiye savaşan taraf ise, Türkiye ile savaş halinde olan devletlerin ticaret gemilerinin Boğazlar'dan geçmesi Türkiye'nin takdirine bağlıdır. Türkiye ile savaşta olan bir ülkeye bağlı olmayan ticaret gemileri, düşmana hiçbir şekilde yardımda bulunmama koşuluyla, Boğazlar'dan gündüz gidiş-dönüş serbestliğinden yararlanacaktır. Ancak, bu gemiler her seferinde Türk makamlarının göstereceği yoldan geçmek zorundadırlar (md. 5). Boğazlar'dan geçecek gemilerin düşmana yardım etmeme yükümlülüğü bulunduğundan, Türkiye'nin bu gemileri ziyaret etme ve arama hakkı bulunduğunu söylemek mümkündür. Savaş gemilerinin geçişi hakkındaysa Türk Hükümeti tümüyle dilediği gibi davranabilecektir (md. 20).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin getirdiği önemli bir yenilik ve Türkiye açısından özellikle Kuzey'den hissettiği tehdit karşısında sağladığı güvence Sözleşme'ye konulan "yakın savaş tehditi" düzenlemesi olmuştur. Türkiye kendini yakın bir savaş tehlikesi karşısında görmesi durumunda, kendisinin savaşan taraf olduğu savaş rejimini uygulama hakkına sahiptir. Böyle bir durumda, yabancı devletlerin savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçmesine izin verip vermeme yetkisi Türk Hükümetine aittir (md. 21/1). Türkiye kendisine tanınan bu yetkiyi kullanmadan önce, savaş gemileri Boğazlar'dan geçmişler ve bağlı buldukları limandan ayrılmışlar ise bu limana tekrar geri dönebilmektedirler (md. 21/2).

Türkiye'nin kendisini savaş tehlikesi karşısında hissetmesi durumunun ortaya çıkıp çıkmadığının takdir yetkisi, Türk Hükümeti'ndedir. Ancak, Türkiye kendisine tanınan bu takdir yetkisini kullandığı takdirde, bu durumu, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin taraf devletlerine ve Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğine bildirmek zorundadır (md. 21/3).

Milletler Cemiyeti Konseyi, Türkiye'nin kendisini yakın bir tehdit altında hissettiği yönündeki kararının haklı olmadığına üçte iki çoğunlukla karar verirse ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin taraf devletlerinin çoğunluğu da bu yönde görüş belirtirler ise, Türk Hükümeti kararını ve bu karara dayanarak aldığı önlemler ile madde uyarınca almış olabileceği önlemleri kaldırmakla yükümlüdür (md. 21/4).

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 1 ve 2. maddesinde, serbest geçiş ilkesini hem denizde hem de havada kabul etmiş ve sivil uçakların geçişinin yanında askeri uçakların Boğazlar'dan geçişini de düzenlemiştir (Şener, 2014: 485).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ise, sadece sivil uçakların Boğazlar'dan serbest geçişini düzenlemiş ve havadan geçiş serbestliği ilkesini kabul etmiştir. Boğazlar üzerinden savaş uçakların geçişine izin verip vermeme yetkisi Türk Hükümetine aittir (Özersay, 1999: 78-79).

Sonuç olarak; Türkiye diplomatik bir başarı göstererek imzaladığı 'Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ndeki egemenliğini kısıtlayıcı hükümlerden kurtulmuştur. Boğazların askersizleştirilmesi, geçiş rejiminin yeniden düzenlenmesi ve Boğazlar Komisyon'un kaldırılması Türkiye'nin gerek güvenliği gerekse de egemenliği açısından çok büyük değer teşkil etmektedir.

4. Güncel Gelişmeler

Boğazlar'da yaşanan güncel gelişmeleri iki başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar bir yandan trafik yoğunluğu ve çevre sorunları, diğer yandan ise Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Kanal İstanbul Projesi ile ilişkisidir.

4.1. Trafik Yoğunluğu ve Çevre Sorunları

Dünya'da deniz ticaretinin giderek önem kazanmasıyla birlikte Türk Boğazları'ndan geçiş yapan gemi sayısında çok önemli bir artış olmuştur. Boğazlar'dan 50.000 üzerinden geminin geçiş yapıldığı kaydedilmektedir. Bu sayı Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalandığı 1936 yılında geçiş yapan sayısının 8 katıdır (Kutluk, 2018: 293). Türk Boğazları dünya petrol taşımacılığı bakımından en önemli suyollarından biri ve en riskli olanıdır. Panama Kanalı'ndan 4 kat Süveyş Kanalı'ndan 3 kat daha fazla trafik yoğunluğuna sahiptir (Güneş, 2007: 238).

Son dönemlerde ise Boğazlar'dan geçen gemi sayısının giderek azalmasına karşın, kapasiteleri ve büyüklükleri giderek artmaktadır. Bu durum ise, taşınan yüklerin giderek daha çok artmasına, çeşitlilik göstermesine paralel olarak tehlikeli hale gelmeye başlayan boğaz trafiğinin Boğazlar Bölgesi üzerinde oluşturduğu baskının önümüzdeki yıllarda artacağı bir gerçektir (DTGM, 2018). Özellikle Tuna – Ren - Main Kanalı'nın açılması ile beraber, Karadeniz ve Kuzey Denizi'nin birbirine bağlanması ve Cebelitarık Boğazı'nı kullanmaya gerek kalmadan gemilerin Akdeniz'e inmesi Türk Boğazları'nın kullanılmasına yönelik oluşturulan bir ulaşım planıdır (Çınar, 2017: 24). Bunun yanında, Volga Don ve Volga Baltık kanallarından geçecek gemilerin Karadeniz'e oradan da Akdeniz'e geçmesiyle oluşan trafik yoğunluğu yine Türk Boğazları'nda hissedilecektir. SSCB'nin dağılması sonucu, Rusya Federasyonu deniz ticaretini Karadeniz limanlarına kaydırmak zorunda kalmıştır. Bu durum da, Boğazlar'da trafiğin artmasının önemli etkenlerinden bir diğeridir (Özersay, 1999: 105-106; TDB, 2018).

Boğazlar'daki trafiğin her geçen yıl giderek artması çevre ve ulaşım güvenliğinin sağlanması için alınacak önlemlerin ne kadar yaşamsal bir hal alacağını ortaya koymaktadır. Boğazlar'daki tehlikeli ve yoğun trafiğin, Boğazlar'ın kıvrımlı olan morfolojik yapısı ve yer yer çok dar olması; rüzgâr, sis ve ters akıntı gibi iklim faktörlerinin etkisi ve hidrografik koşulların etkisiyle daha da tehlikeli bir hal almaktadır (Güneş, 2007: 238-239). Fiziki yapısından dolayı İstanbul Boğazı'nda gemi geçişlerinde zorluklar yaşanmaktadır. Boğazlar'da oluşan akıntı ve sis de gemilerin ulaşımını tehdit etmektedir.

Boğazlar'dan geçen gemi sayısı her geçen gün artıyor olması, gemilerin tahliyesi sırasında çöp, pis su ve benzeri atıklar deniz kirliliği yol açan etkenlerdir (Öğüt, 2014: 140).

Bunun yanı sıra, Orta Asya ve Hazar Denizi'ndeki yeni petrol rezervlerin bulunması ve elde edilen bu petrolün Batı'ya Türk Boğazları üzerinden ulaştırılmasının planlanması gibi yeni faktörler de Türk Boğazları'ndaki trafik yoğunluğunu arttıracak önemli faktörlerdir. Yaşanacak bu trafik yoğunluğu da çok büyük çevresel kirliliğe sebebiyet vereceği açıktır (Öğüt, 2014: 142).

Bu zor koşullar altında, giderek artan gemi trafiğinin güvenliğini sağlamanın yanında, Karadeniz ve Akdeniz arasında bir koridor olan Boğazlar'da özellikle çevre kirliliğinin önüne geçebilecek bir güvenliğin tesis edilmesi ve ortaya çıkabilecek risklerin en aza indirgenmesi gerekmektedir. Türkiye Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin getirdiği serbest geçiş rejimini sekteye uğratmadan deniz hukukuna uygun çevre tedbirlerini almalı ve sürdürmelidir.

4.2. Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Kanal İstanbul

İstanbul Boğazı sahip olduğu stratejik konumu nedeniyle çok sayıda devletin ticaret gemisinin geçiş güzergâhı konumundadır. Kanal İstanbul Projesi, İstanbul Boğazı'nda ki bu gemi trafiğini azaltacak alternatif bir su yolu projesidir (Çınar, 2017: 27). Sanayinin gelişmesi ile birlikte deniz ticareti çok önem kazanmış ve gemi trafiğinin giderek artmasına sebep olmuştur. İstanbul Boğazı Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan tek su yolu olmasından dolayı çok sayıda geminin geçiş güzergâhı konumundadır. Bu durumda İstanbul Boğazı'nda çok büyük bir gemi trafiğine neden olmaktadır (Öğüt, 2014: 140).

Hazar bölgesindeki petrol ve doğalgazın Türk Boğazları üzerinden Avrupa ve Dünya pazarlarına taşınması Boğazları daha çok enerji köprüsü haline getirilecektir. Bu durum, İstanbul Boğazı'nın jeostratejik ve ekonomik önemini arttıracığının yanında İstanbul Boğazı'nın sahip olduğu fiziki koşullarının bu tanker trafiğini kaldıramayacak durumda olduğu, bu trafik yoğunluğunun çok sayıda kazaya sebep olacağı ve bu durumun çok

büyük çevresel kirliliğe sebebiyet vereceği düşünülmektedir. Türk Boğazları'nda günümüze kadar çok sayıda can, mal ve çevre güvenliğine zarar veren ve petrol kirliliğine sebep olan kaza meydana gelmiştir. İstanbul Boğazı'ndan tehlikeli yük taşıyan gemi sayısının giderek artması can, mal, seyir ve çevre güvenliği açısından çok büyük tehdit oluşturmaktadır (Ece, 2011: 49).

İstanbul Boğazı'ndaki trafik yoğunluğunu azaltmak için Karadeniz'e yeni bir bağlantı yolu olan "Kanal İstanbul Projesi"nin yapılması planlanmaktadır. Kanal İstanbul'un yapımı için iki güzürghah söz konusudur. Ancak, kanal için belirlenen ilk güzürghahın gerek maliyetinin gerekse de çevreye verdiği zararın çok fazla olması sebebiyle iptal edilmiş ve Kanal İstanbul Projesi'nin yeni güzürghahı olarak Küçükçekmece rotası belirlenmiştir. Kanal İstanbul'un yapımı ile birlikte, İstanbul Boğazı'ndaki gemi trafiğini azaltmak için gemilerin bu kanala yönlendirilmesi planlanmaktadır ve bu şekilde geçiş düzeni sağlanarak gemilerin seyir hızını artırmak istenmektedir.

1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türk Boğazları'nda uygulanacak geçiş rejimi bir bütün olarak düzenlenmiştir. Bu Sözleşme'ye göre Kanal İstanbul Projesi'nin yapılmasını engelleyen veya yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır (Çınar, 2017: 27). Burada asıl önemli olan nokta Kanal İstanbul projesi yapıldıktan sonra, Sözleşme kapsamındaki sorunlar açığa çıkmasıdır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde kurulan geçiş rejiminin ve uluslararası hukuk düzeninin sadece Türkiye için değil sözleşmenin diğer aktörleri için de gözetilmesi gerekmektedir. Selman Öğüt'e (2014: 137-139) göre Kanal İstanbul Projesi, Türkiye'nin sınırları içinde inşa edilmesi düşünülen bir proje olması sonucu Türkiye Kanal İstanbul Projesi'nin hukuki rejimini tek taraflı olarak belirleme hakkına yetkisine sahiptir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile ilgili ortaya çıkabilecek sorunlardan bir tanesi de Karadeniz'in güvenliği sorunudur. Sözleşme, Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin Boğazlar'dan geçecek savaş gemilerinin bazı türleri olan denizaltılarının, uçak gemilerinin ve belirli bir boyutu aşan su üstü savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçişini yasaklamıştır. Bu devletlerin küçük savaş gemileri ise Karadeniz'e geçişlerine izin verilmiş olup, en fazla 21 gün kalabilecek ve bu gemiler 45 tonu aşmayacaktır. Bu kurallar Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin ve Türkiye'nin güvenliği amacıyla öngörülmüştür. Kanal İstanbul'un açılması durumunda da hem güvenlik hem de Sözleşme'nin tartışmaya açılmaması açısından savaş gemilerine yönelik bu kuralların hukuken devam etmesi gerekmektedir (Pazarcı, 2011: 1).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 18. maddesi tonaj sınırlaması ile ilgili olup dönemin en ağır savaş gemisine göre sınırlandırılmıştır. Karadeniz'de, dönemin değişen şartlarına paralel olarak tonajları artan gemiler seyredememektedir. Ancak Kanal İstanbul yapıldıktan sonra bu gemilerin seyri kolaylaşmaktadır. Karadeniz'in güvenliği için kıyıdaş devletler Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde kıyıdaş olmayan devletlerin savaş gemilerinin kalma sürelerine ve tonajlarına sınırlama getirilmesinde ısrarcı olmuşlardır. Kanal İstanbul için de değişen koşullara göre böyle bir sınırlama getirilmelidir (Çınar, 2017: 28).

Türk Boğazları, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden dolayı BMDHS'nin kabul ettiği transit geçiş rejiminin dışında kalmaktadır. Kanal İstanbul'da uygulanacak geçiş rejimi transit geçiş rejimi olması, zararsız geçiş oranla hak ve yükümlülüklerin azalmasına sebep olması dolayısıyla Türkiye'nin haklarının kısılmasına sebep olacaktır (Ece, 2013: 28-29). Kanal İstanbul'da bu çerçevede uygulanacak geçiş rejimi zararsız olmalı ya da özel bir geçiş rejimi belirlenmelidir.

Türkiye, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Karadeniz'in güvenliği doğrultusunda savaş gemilerinin geçişi için koyduğu kuralları, Kanal İstanbul içinde benimsemesi gerekecektir (Pazarcı, 2011: 1-2). Dolayısıyla, "Kanal İstanbul Projesi" Türk yasalarına bağlıdır diyerek Karadeniz'i kıyıdaş olmayan devletlerin savaş gemilerine açacak bir düzenlemeye gidilmesi, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı bir durum doğuracağı gibi, Rusya ve Kafkas ülkelerinin güvenliğine de zarar verme riski söz konusudur (Akkaya, 2015: 250).

Ayrıca Montrö Boğazlar Sözleşmesi değişmez değildir. Sözleşmenin bazı hükümleri sözleşmeyi yeniden gözden geçirme ve feshini mümkün kılmaktadır. Sözleşmenin taraf devletleri sözleşmeyi takiben her beş yılda bir bazı hükümlerin gözden geçirilmesi veya değiştirilmesi için çağrıda bulunabilmektedirler (md. 29). Öte yandan, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 28. maddesinde sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 20 yıl olarak belirlenmiş ve bu süre 9 Kasım 1956 tarihinde dolmuştur. Böylece başta Rusya olmak üzere Sözleşmenin taraf devletleri yirmi yıllık sürenin sonunda sözleşmeyi feshedip yeni geçiş rejiminin hükümlerini belirlemek için bir konferans toplanması talebinde bulunabilirler (Gürbüz, 2018: 3). Sözleşmenin feshi durumunda, Türk Boğazları'nda hangi rejim uygulanırsa uygulansın, uygulanacak rejimlerin hiçbiri Türkiye'ye deniz trafiğini farklı bir deniz yoluna yönlendirme yetkisi vermemektedir (Tütüncü, 2017: 118).

Bu sorunların önüne geçebilmek için Kanal İstanbul Projesi gerçekleştirildiğinde kanalın Türkiye tarafından sadece ticaret gemilerine açılması gerektiği ve savaş gemilerinin Karadeniz'e kıyısı olan ve olmayan devletler için

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin hükümlerine göre Boğazlar'dan geçişinin devam edileceğinin bildirilmesi uygun olacaktır.

5. Sonuç

Boğazlar, Avrupa ve Asya gibi iki önemli kıtayı birbirine bağlayan askeri, ekonomi ve kültürel açıdan köprü vazifesi görmektedir. Bunun yanında, Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan tek su yolu olan Boğazlar, sahip oldukları bu stratejik önem sebebiyle tarih boyunca büyük güçlerin sahip olmak için uğruna rekabet verdiği önemli doğal su yollarından biridir. Boğazlar üzerinde tarih boyunca yaşanan bu rekabet ve çekişmeler günümüzde de devam etmektedir.

Boğazlar'ın hukuki statüsü Osmanlı Devleti'nin 1453'te İstanbul'u fethetmesinden 1809 yılına kadar Osmanlı tarafından tek taraflı olarak düzenlenmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin mutlak egemenliği "kadim-i kaidesi" söz konusudur. 1809-1841 yıllarında ise, Türk Boğazları'nın rejimi, Osmanlı Devleti'nin taraf olduğu ikili antlaşmalara göre düzenlenmiştir. 1841'de imzalanan Londra Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar'ın rejimi, Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden çıkmış uluslararası yükümlülükler dayanan bir rejim kurulmuştur. Bu tarihten itibaren, Osmanlı Devleti'nin Boğazlar üzerinde ilke olarak benimsediği tek taraflı "kapalılık ilkesi" ortadan kalkmış ve Türk Boğazları'nın rejimi çok taraflı anlaşmalar ile düzenlenmiştir. I. Dünya savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin itilaf devletleriyle 30 Ekim 1918'de imzaladığı "Mondros Ateşkes Antlaşması" sonucunda Boğazlar itilaf devletleri tarafından işgal edilmiş ve 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi ile kurulan Boğazlar rejimi ortadan kalkmıştır. Boğazlar üzerindeki Türk egemenliği, Osmanlı Devleti'ne 10 Ağustos 1920 yılında zorla imzalatılan Sevr Antlaşması ile ortadan kaldırılmış ve Boğazlar'ın kontrolü bağımsız bir komisyona bırakılmıştır. Ancak, Kurtuluş hareketiyle birlikte Mustafa Kemal önderliğindeki Ankara Hükümeti bu Antlaşmayı reddetmiş ve Anadolu'da başlayan milli mücadele de başarıya ulaştıkça Sevr Antlaşması onaylanmamış ve yürürlüğe girmemiştir.

Milli mücadele sonunda 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak imzalanan Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile birlikte Boğazlar'ın statüsü yeniden düzenlenmiştir. Boğazlar'dan geçiş serbest hale getirilmiş ve Boğazlar'ın idaresi Türkiye'nin de içinde bulunduğu bir Boğazlar Komisyonuna verilerek uluslararası bir statüye bağlanmıştır. Bu sözleşmeyle, Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki hak ve yetkileri geniş ölçüde kısıtlanmıştır.

Türkiye, 1930'lu yıllarda değişen dünya konjonktüründe, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin kendi güvenlik ihtiyaçlarına cevap vermediği ve kurulan Boğazlar rejiminin dönemin koşullarına uymadığı gerekçesiyle Milletler Cemiyeti nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler 1936 yılında karşılık bulmuş ve günümüzde de yürürlükte olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşmeyle, Türkiye'ye Boğazlar üzerinde egemenlik hakkı tanınmış, Boğazlar Komisyonu kaldırılmış ve Boğazlar Türkiye tarafından askerleştirilmiştir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye'ye tanınan haklar, günümüzde statüsü özel anlaşmalarla belirlenen uluslararası Boğazlar'ın hiçbirinde kıyı devletine tanınmamış olduğunu dikkate alınırsa Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye açısından önemi daha kolay anlaşılabilir. Sözleşme Türkiye, Boğazları kullanan devletler ve Karadeniz'e kıyısı olan devletler için hak ve yükümlülükler doğuran hukuki bir belgenin yanında siyasi bir belgedir. Değiştirilmesi ve yürürlükten kaldırılması yönünde bazı girişimlerde bulunulmasına ve yaşanan bazı olaylara rağmen Montrö Boğazlar Sözleşmesi 82 yıldır yürürlükte ve Türkiye'nin gözetiminde uygulanmaktadır.

1982 BMDHS "uluslararası ulaştırma amacıyla kullanılan Boğazlar" için uygulanan transit geçiş rejiminin Türk Boğazları'nda da uygulanması Boğazlara bugünkünden daha serbest bir rejim getirecek olmasına karşın, Boğazlar bölgesine coğrafi ve fiziki konumu itibarıyla uygulanma imkânı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye egemen devlet olarak Boğazlar bölgesinde geçişin zararsız olmasını isteme ve geçişi düzenleme yetkileri devam edecektir. Türkiye, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 1. maddesinde ve Lozan Barış Antlaşması'nın 23. maddesindeki ilkeler çerçevesinde Boğazlar bölgesindeki ulaşımı ve geçişi düzenleme yetkisine sahiptir. Bu açılarından Türkiye Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile kurulan rejimin değiştirilmesi konusunda harekete geçecek en son ülke olmalıdır.

Türkiye, Boğazlar'ın sahibi olarak Montrö rejimini uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yorumlayarak kendi güvendiği yoldan hareket etmeli, Boğazlar tüzüğü ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni taviz vermeden uygulamaya devam etmelidir.

İstanbul Boğazı'nda meydana gelebilecek tanker kazalarını önlemek için su yolları ve boru hatları geliştirilerek hayat geçirilmelidir. Ancak, bu projeler hayata geçirildiğinde Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile tesis edilen Boğazlar rejimine zarar vermeyecek şekilde olmalıdır.

Türkiye'nin kendi topraklarında Kanal İstanbul'u inşa etmesine hukuken bir engel yoktur. Kanal İstanbul yapıldıktan sonra uygulanacak düzen bağlamında Kanal'dan geçecek gemilerin türü, tonajı, geçiş ücretinin alınıp alınmayacağı, statüsünün ne olacağı, kılavuzluk alınıp alınmayacağı gibi konular çok önem taşımaktadır. Bu

bağlamda, Boğazlarda Montrö Sözleşmesi ile kurulan geçiş rejimine aykırı olmayacak ve varlığının tartışılmasına yol açmayacak hassasiyet ile hareket edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, M.A. (2015). "Kanal İstanbul Projesi Karadeniz Kıyısındaki Devletlerle Olan İlişkilerimize Etkisi ve Montrö Sözleşmesi", *OÜSBAD*, 5(12): 242-262.
- Armaoğlu, F. (2014a). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2014b). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Berber, Ş.G. (2013). *Siyaset, Güç ve Denge Bağlamında Türk Boğazları*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Birsel, C. (1948). *Türk Boğazları*. İstanbul: İsmail Aygün Matbaası.
- Çınar, M. (2017). Kanal İstanbul'un Uluslararası Hukuk Bağlamında Değerlendirilmesi. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 1(3): 20-34.
- Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü [DTGM] İstatistik Bilgi Sistemi, *Türk Boğazları Gemi Geçiş İstatistiği*. https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/gemi_gecis.aspx , (19 Nisan 2018).
- Doğru, S. (2014). Türk Boğazları'nın Hukuki Statüsü: Sevr ve Lozan'dan Montrö'ye Geçiş. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(2): 123-169.
- Dördüncü, M. (2001). 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1841 Londra Sözleşmesi'ne Kadar Boğazlar Meselesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 74-89.
- Ece, J.N. (2011) . Kanal İstanbul ve Montrö Sözleşmesi. *Ortadoğu Analiz*, 3(29): 48-64.
- Ece, J.N. (2013). *Montreux Konferansı Tutanaklarından Tarihe Düşen Notlar ve Kanal İstanbul*. ORSAM, Rapor No: 155, The Black Sea International Rapor No: 32, http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2013520_Rapor155site.pdf, (15 Nisan 2018).
- Fırat, H. (1950). Türk Boğazları'nın Önemi. *Donanma Mecmuası*, 391: 1-36.
- Gencer, A.İ. (2009). *Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması*. <http://www.bilimtarhi.org/pdfs/KIRIM.pdf> , (10 Nisan 2018).
- Günel, K. (2008). *Coğrafyanın Siyasal Gücü*. İstanbul: Çanyat Kitapevi.
- Güneş, Ş. (2007). Türk Boğazları. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34: 217-250.
- Gürbüz, E.A. (2018). *Montrö Boğazlar Sözleşmesi Işığında Kanal İstanbul*. https://www.academia.edu/6160885/M%C3%B6ntr%C3%B6_Bo%C4%9Fazlar_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi_%C4%B1%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda_Kanal_%C4%B0stanbul (23 Nisan 2018).
- İnan, Y. (1986). *Türk Boğazları'nın Siyasal ve Hukuksal Rejimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Kayıran, M. ve Metintaş, M.Y. (2017). Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Döneminde Türk Boğazları ve Lozan Boğazlar Sözleşmesi. *ESTÜDAM Yakın Tarih Dergisi*, 1(2): 19-69.
- Keleş, E. (2008). Kırım Savaşı'nda (1853 - 1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 23: 150-194.
- Koday, Z., KodayS. ve Kaymaz, Ç. K. (2017). Dünyadaki Bazı Önemli Boğazlar ile Kanalların Coğrafi Özellikleri ve Jeopolitik Önemleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Eylül 2017 21(3): 879-910.
- Kurat, Y.T. (1962). 1877-1788 Osmanlı – Rus Harbinin Sebepleri. *Belleten*, 26(103): 567-592.
- Kutluk, E. (2018). *İstanbul Boğazı'ndan Geçen Gemilerin Oluşturduğu Trafik Yükünün Çevresel Etkileri: Ro-Ro Gemileri Özelinde Bir İnceleme*. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, 6(1): 285-310.
- Martin, A.G.L. (2010). *International Straits*. New York: Springer.
- Meray, S.L. (1973). *Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler, cilt: 2*. Ankara; Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Öğüt, S. (2014). *Kanal İstanbul Projesi'nin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi*. Uluslararası Hukuk ve Politika, 10(38): 119-153.
- Özersay, K. (1999). *Türk Boğazları'ndan Geçiş Rejimi*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Pazarcı, H. (2011). *Çılgınlığın Olası Etkileri*. <http://www.yeniyaklasimler.org/m.aspx?id=739>, (10 Nisan 2018).
- Pazarcı, H. (2016). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Sander, O. (2013). *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Yayınevi.

- Sander, O. (2014). *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sükan, Ş. (1985). *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Cilt: II: Osmanlı Devleti, 1877-1878 Osmanlı – Rus Harbi, Kafkas Cephesi Harekatı*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.
- Şener, B. (2014). Türk Boğazları'nın Geçiş Rejimlerinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Statüsü. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17): 467-493.
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı [TDB]. *Türk Boğazları*, <http://www.mfa.gov.tr/turk-bogazlari.tr.mfa>, (20 Nisan 2018).
- Tütüncü, A.T. (2017). Montrö Sözleşmesi ve Kanal İstanbul. *MHB*, 37(1): 113-123.
- Uğur, H.Z. (2016). Türk Boğazları'nın Önemi ve Montrö Sözleşmesi ile Sağlanan Denge Rejimi. *International Journal of Afro-Eurasian Research*, 2: 36-47.
- Ün, M. (2017). *Türk Boğazlar Sorunu ve Çanakkale Seferi*. İstanbul: Kestaş Yayınları.
- Vank, M.D. (1998). Uluslararası Boğazların Hukuki Statüsü, Geçiş Rejimleri ve Türk Boğazları. *Ankara Barosu Dergisi*, 1(1):84-116.

Zorunlu Arabuluculuk Uygulamasının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Mehmet Saim AŞÇI¹

Öz

Bireysel iş uyuşmazlıklarının daha hızlı çözümlenebilmesi ve iş mahkemeleri üzerindeki ağır iş yükünün hafifletilmesi amacıyla uygulanan alternatif çözüm yöntemlerinden biri de arabuluculuktur.

25 Ekim 2017 tarih ve 30221 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile ülkemizde bireysel iş uyuşmazlıklarının çözümü için dava açmadan önce arabulucuya başvurulması zorunlu hale gelmiştir.

İş Uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuğun dava şartı haline gelmesi sonrasında hem yasal düzenlemenin bizzatı kendisi hem de arabuluculuk uygulaması pek çok açılardan değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde zorunlu arabuluculuk uygulamasının işçi-işveren uyuşmazlıklarının çözümüne etkinlik kazandırdığı, iş mahkemeleri üzerindeki dosya yükünün azaltılmasında olumlu katkı sunduğu; ancak yasanın henüz tasarı aşamasından itibaren hukuki açıdan pek çok eleştiriye konu olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Özellikle zorunlu arabuluculuğun yasalaşmasından sonra en büyük işveren örgütlerinden biri olan TOBB Başkanının konuya ilişkin yaptığı açıklamalar düzenleme üzerinde bir şaibe oluşmasına ve bir güven sorunu yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arabuluculuk, Zorunlu Arabuluculuk, İşçi-İşveren Uyuşmazlıkları, İş Mahkemeleri Kanunu

Positive and Negative Aspects of Compulsory Mediation

Abstract

One of the alternative solution methods to be applied in order to settle individual labor disputes faster and to relieve the heavy workload on the labor courts is mediation.

With Labour Courts Law no. 7036 which came into force on October, 25, 2017 on the Official Gazette no. 30221, it was made obligatory to appeal to a mediator to settle individual labor disputes before filing a suit.

Upon making mediation a cause of action in settling labour disputes, both the legal regulation itself and the practice of mediation were evaluated in many aspects. The evaluations emphasized that obligatory mediation practice made the settling of employer-employee disputes effective, contributed positively to decreasing the caseload on labor courts but as the law was still in embryo, it was subject to many criticism legally.

Especially after obligatory mediation was enacted, the statements of TOBB (Turkish Union of Chambers and Commodity Exchanges) chairperson, which is one of the largest employer organizations in the country, have lead to suspicions and issue of trust on the regulation.

Keywords: Mediation, Compulsory Mediation, Labor-Employer Disputes, Labor Courts Law

¹ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, msasci@medipol.edu.tr

Giriş

Endüstrileşmenin yaygınlaşması ile birlikte iş uyuşmazlıklarının sayısında da önemli artışlar gerçekleşmiştir. İş uyuşmazlıklarındaki bu hızlı artışın kökeninde mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar vardır. Bu sorunlara ilaveten küreselleşme ile birlikte artan uluslararası rekabet, işsizlik ve kayıtdışı istihdam gibi unsurların sendikal örgütlenme üzerindeki olumsuz etkileri bireysel iş hukukunu zayıflatmış ve bireysel iş uyuşmazlıklarının sayısını arttırmıştır. Ülkemizde sendikalaşma oranlarının oldukça düşük olması ve işçilerin arkalarında onların haklarını koruyan bir örgütün olmayışı, işçiyi işveren karşısında daha da güçsüzleştirmekte ve iş ilişkisi sürmekte iken haklarını alamayan işçiler, iş sözleşmesinin sona ermesi ile birlikte yargı yoluna başvurumaktadırlar. Bu durum da, her geçen gün bireysel iş uyuşmazlıklarının sayısını arttırmaktadır. Bireysel iş uyuşmazlıklarının çözümü ve işçilerin haklarına kısa sürede kavuşabilmesi çalışma hayatının en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Sanayileşmenin gelişmesinin bir sonucu olarak artan iş uyuşmazlıkları ve davalar nedeniyle adliyelerde iş uyuşmazlıklarına bakan iş mahkemelerinin ve Yargıtay'daki iş dairelerinin sayısı arttırılmış; ancak yine de aşırı iş yoğunluğu nedeniyle, davaların uzun sürmesi, uyuşmazlıkların yasalarda öngörülen sürelerde çözümlenememesi, adaletin gecikmesi gibi sorunlara çözüm bulunamamıştır (Özdemir; 2015: 186-187).

Bu çalışmamızda sözkonusu sorunların aşılmasına yönelik alternatif bir çözüm yolu olarak sunulan zorunlu arabuluculuk uygulamasının olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmaya çalışılacaktır.

1. Bireysel İş Uyuşmazlıklarındaki Artışı Olumsuz Etkileyen Uygulamadan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Arayışları

İş uyuşmazlıkları, iş sözleşmesi, toplu iş sözleşmesi veya iş mevzuatından kaynaklanan bir hakkın uygulanmaması, yanlış ya da eksik uygulanması gibi nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Bireysel iş uyuşmazlıkları, işçi ile işveren arasında bireysel ilişkilerden, özellikle iş sözleşmesi ile mevzuatın ihlal edilmiş olmasından ya da işçinin sözleşmeden ya da kanundan doğan haklarını alamamış olmasından kaynaklanan uyuşmazlıklardır (Çelik, 1973:3; Kocaoğlu, 1998: 8; Bayram, 2013: 37). Toplu iş sözleşmeleri ile elde edilen haklar, işyeri iş yönetmelikleri ve iş şartı haline gelmiş işyeri uygulamalarından doğan haklar da bireysel iş ilişkisinden kaynaklandığı için bireysel iş uyuşmazlıklarının konusunu oluşturmaktadırlar (Bayram, 2013: 37). Bu sorunlar, mevzuattan, uygulamadan ve sendikal örgütlenmenin giderek azalmasından kaynaklanmaktadır (Özdemir, 2015: 195).

Hukuksal bir uyuşmazlık sözkonusu olduğunda izlenmesi gereken asıl ve temel yöntem yargısal sürecin işletilerek soruna çözüm aranması olmalıdır. Buna geleneksel ya da yargısal yöntem denilmektedir. Devletin devlet olmasının başlıca tezahürlerin başında adaleti adil bir biçimde dağıtmak gelmektedir. Devlet de bu amaçla yargı hukukunun prensipleri kabul görmüş ilkeleri çerçevesinde uyuşmazlıkları adil bir biçimde çözecek sistemleri kurmakla yükümlüdür. Ancak var olan mahkeme temelli çözüm yöntemlerinin ihtiyaca cevap vermekteki yetersizliği nedeniyle, tüm dünyada hukuki ihtilafların giderilmesinde alternatif çözüm yolları arayışlarına doğru bir yönelim gözlenmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin savunucuları, bu yöntemlerin geleneksel mahkemeler aracılığı ile çözüm usulüne göre daha hızlı, daha ucuz ve uyuşmazlık taraflarının da çözüm bulma çabalarına aktif ve etkin katılımlarına olanak sağladığını, hasımlıktan kaynaklanan gerilimleri daha da azalttığını, tarafların çıkarlarını gözettiğini ve nedenlerle de çözüme daha etkin katkı sunan yöntemler olduklarını ileri sürmektedirler (Albayağrak, 2018: 12).

Bir uyuşmazlık ortaya çıktığında tarafların ilk tercihleri mahkemeye başvurmak olmaktadır. Ancak bazı uyuşmazlıklarda doğrudan mahkemeye başvurmak masraflı olduğu gibi gereksiz yere zaman yitirilmesine yol açmakta ve mahkemeler açısından da iş yoğunluğunun artmasına yol açmaktadır (Kekeç, 2011: 12). Bu açıdan değerlendirildiğinde yargılamanın hızlı, basit ve ucuz bir şekilde tamamlanması bir gerekliliktir. Mahkemeye başvurmadan önce alternatif çözüm yolları ile uyuşmazlığı sonlandırmak yargının iş yükünü azaltacak ve yargının hızlanmasına katkı sağlayacaktır.

Alternatif çözüm yöntemleri, tarafsız bir kişinin, taraflar arasındaki uyuşmazlığı mahkemeye gitmeden önce amacıyla çaba gösterdiği, uyuşmazlık çözüm yolları olarak değerlendirilmektedir (Özbay, 2004: 387). Diğer bir ifadeyle uyuşmazlığın yargıya taşınmadan devlet denetiminde ve hukuk kuralları ile oluşturulmuş yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yöntemleridir (Kekeç, 2011: 3).

Ekonomik gelişmeler ve nüfus artışı anlaşmazlık ve uzlaşmazlıkların yoğunlaşmasına yol açmış bunun doğal bir sonucu olarak da mahkemelerin iş yoğunluğu da artmıştır. Bu durum, alternatif çözüm yollarının geliştirilmesine yönelik ihtiyacı daha da artırmıştır. En sık başvuru alan alternatif çözüm yollarından biri de arabuluculuk olmaktadır (Taşpolat, 2012: 21). Dünyadaki bu genel eğilime paralel olarak, hukuki uyuşmazlıkların çözümü için arabuluculuk yöntemini öngören 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, 22 Haziran 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Arabuluculuk, uyuşmazlığın taraflarını konuşmak ve müzakerelerde bulunmak amacıyla bir araya getiren, uyuşmazlığı çözebilmeleri konusunda aralarındaki iletişimi kolaylaştıran, bağımsız, tarafsız ve objektif davranan, bu konuda uzmanlık eğitimi almış olan üçüncü bir kişinin katılımı ile uyuşmazlığın giderilmesini sağlayan alternatif bir çözüm yöntemidir (Tanrıver, 2009: 89; Kekeç, 2011: 23; Kocaoğlu, 1999: 17).

Arabuluculukta, kamu düzenine ilişkin olmayan ve üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir konuda aralarında uyuşmazlık bulunan taraflar, uyuşmazlığın çözümü için bağımsız, tarafsız ve objektif konumda bulunan ve uzmanlık eğitimi almış üçüncü kişinin yardımıyla bir araya gelerek, konuşmak ve müzakerelerde bulunmak üzere iletişim kurarlar ve gizli yürütülen müzakereler sonucunda birbirlerini anlayarak, uyuşmazlığın çözümünü kendileri bulmaya çalışırlar (Tanrıver, 2006: 165; İldır, 2003: 88; Şıpka, 2007: 165; Özbek, 2009: 202; Namlı, 2016: 155).

Arabuluculuk, tarafların aralarında ortaya çıkmış kamu düzenine ilişkin olmayan ve üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konuya ilişkin uyuşmazlıklara, dava yerine, üçüncü kişi nezdinde kendi iradeleri ile uzlaşarak son vermelerini amaçlayan, barışçı çözüm yollarından biri olarak tanımlanabilir (Güzel, 2016: 1135; DoğanYenisey, 2016: 172-173; Tanrıver, 2006: 158; Şıpka, 2007:165-166; İldır, 2003: 61; Özdemir, 2015: 205).

Alternatif bir uyuşmazlık çözüm yolu olan arabuluculukta bağımsız ve tarafsız üçüncü kişi olan arabulucu, taraflar arasındaki uyuşmazlık hakkında herhangi bir karar veremez ve tarafları anlaşmaya varmaya dahi zorlayamaz (Şıpka, 2007: 165; Yıldırım, 2007: 349). Arabulucu yalnızca taraflar arasında iletişim kurulmasını kolaylaştırır, müzakere sürecinin başlamasına ve sürdürülmesine katkı sağlar (Tanrıver, 2006: 165; Şıpka, 2007: 168).

Arabulucunun karar verme yetkisinin olmadığı konusunda herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır; ancak çözüm önerisinde bulunup bulunamayacağı hususu öğretide tartışmalıdır (Tanrıver, 2006: 165; Pekcanitez, 2017: 605). Ancak Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda (HUAK) yapılan son değişiklikle arabulucunun belli durumlarda tavsiyede bulunabileceği kabul edilmiştir (Mutlay, 2018: 2131-2133).

Türkiye’de 7 Haziran 2012 tarih ve 6325 sayılı “Hukuk uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu” ile arabuluculuk, hukuksal uyuşmazlıklar açısından yasal bir zemin kazanmıştır. Bu kanun, mahkeme bağlantılı ihtiyari arabuluculuğun yanısıra bağımsız arabuluculuğa ilişkin temel düzenlemeleri de içermektedir. Ne var ki ihtiyari arabuluculuk uygulamada yoğun bir kabul görmemiştir. Buna rağmen

12 Ekim 2017 tarihinde 7036 sayılı Kanun ile arabuluculuk iş uyuşmazlıklarında dava şartı olarak yaşama geçirilmiştir. Bu kanuna kadar, her hangi bir yasal uyuşmazlık durumunda mahkeme bağlantılı bir zorunlu arabuluculuk uygulaması söz konusu değildi. Kanunun genel gerekçesinde iş mahkemelerinin iş hacmindeki artışlar, iş yükü ve iş yapış biçiminde gerçekleşen değişimler, teknolojik dönüşümler ve nüfus artışlarının alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine duyulan ihtiyacı artık

daha da yoğunlaştırdığına vurgu yapılmıştır (Albayrak, 2018: 13). 25 Ekim 2017 tarih ve 30221 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesi², bireysel iş uyuşmazlıkları için dava açmadan önce arabuluculuğa başvurulmasına yönelik bir zorunluluk getirmekte ve buna ilişkin ayrıntılı düzenlemeleri ihtiva etmektedir (Korkmaz ve Kıyak, 2018: 31).

Buna göre; 01 Ocak 2018 tarihinden itibaren iş kazası, meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat ile bunlarla ilgili tespit, itiraz ve rücu davaları hariç, bireysel ve toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminat ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvuru yapılmadan iş mahkemelerine dava açılmayacak.

Arabulucuya başvuran işçi işverenin yerleşim yeri ya da işin yapıldığı yer adliyesindeki “arabuluculuk bürosuna”, yoksa görevlendirilen sulh mahkemesinin yazı işleri müdürlüğüne başvurarak arabulucu atanmasını talep eder. Ancak başvuran ya da karşı taraf üzerinde anlaştıkları bir arabulucuyu da seçebilirler. Arabulucu görevlendirmeden itibaren 3 hafta içerisinde tarafları toplantıya davet ederek başvuru sürecini sonuçlandırır. Taraflar toplantıya katılmazlarsa veya toplantılarda uzlaşma sağlanamazsa arabulucu süreci sonlandırır ve durumu tutanak altına alır. Anlaşma gerçekleşirse bu durum ad arabulucu tarafından tutanak altına alınır.

Dava şartı arabuluculuk sürecine taraflar isterlerse avukatlarıyla katılabilirler. Sendika üyesi işçiler arabuluculuk sürecinde de üyesi oldukları sendikadan adli yardım hizmeti talep edebilir. “İşe iade” davasının koşullarının olduğu durumlarda ise, işçi fesih bildirimini tebliği tarihinden itibaren bir ay içinde işe iade talebiyle, İş Mahkemeleri Kanunu hükümleri uyarınca arabuluculuk bürosuna başvurmak zorundadır. Arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmaya varılamaması halinde, son tutanağın düzenlendiği tarihten itibaren iki hafta içinde iş mahkemesinde “işe iade” davası açılabilir. Arabulucuya başvurmaksızın doğrudan dava açılması halinde iş mahkemesi davayı usulden reddeder, kararın resen tebliğinden itibaren iki hafta içinde arabulucuya başvurulabilir (DİSK/Genel-İş, 2018: 131-132).

2. Zorunlu Arabuluculuk Uygulamasının Etkileri

Arabuluculuk sürecinin başlangıcı açısından temel olarak iki model sözkonusudur. Bunlardan birincisi iradi olma ilkesi çerçevesinde tarafların iradesi ile başlatılan bir süreçtir. İkincisi ise, dava şartı olarak kabul edilen zorunlu arabuluculuk sistemidir. Arabuluculuk yöntemine başvuru konusunda iradi olma ilkesi kimi zaman mahkemelerin iş yükünün azaltılması, kimi zaman ise yöntemin uygulamada yaygınlaştırılması amacı ile bazı ülkelerde göz ardı edilmiştir (Tıktık, 2013: 36). Bu durumda benimsenen hukuk politikasına göre tercih edilen bazı uyuşmazlıklar için taraflar dava açmadan önce arabuluculuk sürecini işletmek zorundadırlar. Dava şartı olan arabuluculuk uygulamalarına çeşitli ülkelerin mevzuatlarında yer verilmiştir. Örneğin Bavyera ve Baden Württemberg eyaletlerinde sulh hukuk mahkemelerinin görev alanına giren ve konusu para ya da parasal değer olup, toplamı 750 Euro'yu aşmayan taleplere ilişkin uyuşmazlıklarda, belirli komşuluk hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda, basın ve yayın yolu ile olmamak üzere, kişinin şerefine ve haysiyetine yönelik saldırılardan doğan uyuşmazlıklarda mahkemeden önce arabulucuya başvuru yapmak zorunludur (Taşpolat, 2012: 125). Aile Hukukundan doğan uyuşmazlıklarda arabulucuya başvurmak Japonya'da zorunludur (Tıktık, 2013: 37). Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinde bir kısım uyuşmazlıkların çözümünde

² 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesinin 1. fıkrasına göre “bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.”

mahkemeden önce arabulucuya başvurulması zorunludur. Örneğin Kaliforniya’da velayet ve bu kapsamda ziyaret hakkından kaynaklı uyuşmazlıklar ile ilgili olarak mahkemeye başvurmadan önce arabuluculuk kurumuna başvurmak zorunludur. Yine Connecticut’da aile hukukuna ve düşük miktarda kira alacağı uyuşmazlıklarında mahkeme öncesinde arabuluculuk sürecinin işletilmesi bir zorunluluktur (Tıktık, 2013: 38).

İş mahkemelerinde artan yoğun iş hacmi, ülkemizde 7036 sayılı yasa ile arabuluculuğun zorunlu hale getirilmesinin temel dayanağını oluşturmuştur. İş mahkemelerine gelen davalarda 2006-2016 yılları arasında %97 oranında, iş mahkemelerinden çıkan davalarda ise 2006-2016 yılları arasında %83 oranında artış gerçekleşmiştir (Adli İstatistikler, 2016). 2010-2017 yılları itibariyle İş Mahkemelerine gelen ve çıkan davaların 2010 yılına göre değişim oranlarına bakıldığında ise, 2017 yılında gelen davaların 2010 yılına göre %71’lik bir artışla 557.986, çıkan davaların ise %58’lik bir artışla 206.469 olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde 2017 yılında İş Mahkemelerine açılan davalarda ilk sırayı 155.667 dava ile (%63,2) alacak davalarının, ikinci sırayı 48.837 dava ile (%20,2) tespit davalarının almaktadır. 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile çözüm aranılan temel sorunu da olağan sınırları aşan dava yoğunluğu olgusudur. Oluşan bu aşırı iş yoğunluğu iş mahkemelerinde sağlıklı kararlar alınmasını zorlaştırmakta ve davaların öngörülen yasal sürelerde sonlandırılması da sağlanamamaktadır (Albayrak, 2018: 17-18).

Yasa ile dava şartı olarak zorunlu hale getirilen arabuluculuk ile ilgili değerlendirmelerde, başvuru sayılarında görülen artışlar, avukatların ve diğer ilgili kesimlerin giderek daha birikimli ve deneyimli hale gelmeleri uyuşmazlık taraflarının başlangıçtaki ürkeklik ve tedirginliklerinin zamanla giderilmesi uygulamaya ilişkin olumlu yönler olarak değerlendirilirken (Albayrak, 2018: 18); tarafların bu yöntemle sürece katılmaya zorunlu olarak yönlendirilmeleri, arabuluculuk çabalarının başarı ile neticelenmesi olasılığının düşüklüğü, ekonomik olarak daha güçsüz olan tarafın bir kısım haklarından feragat etmesine neden olabilmesi ve zorunlu arabuluculuk uygulamasının iradi olma ilkesi ile ters düşmesi gibi hususlar da olumsuz görüşler olarak ileri sürülmektedir (Tıktık, 2013: 38).

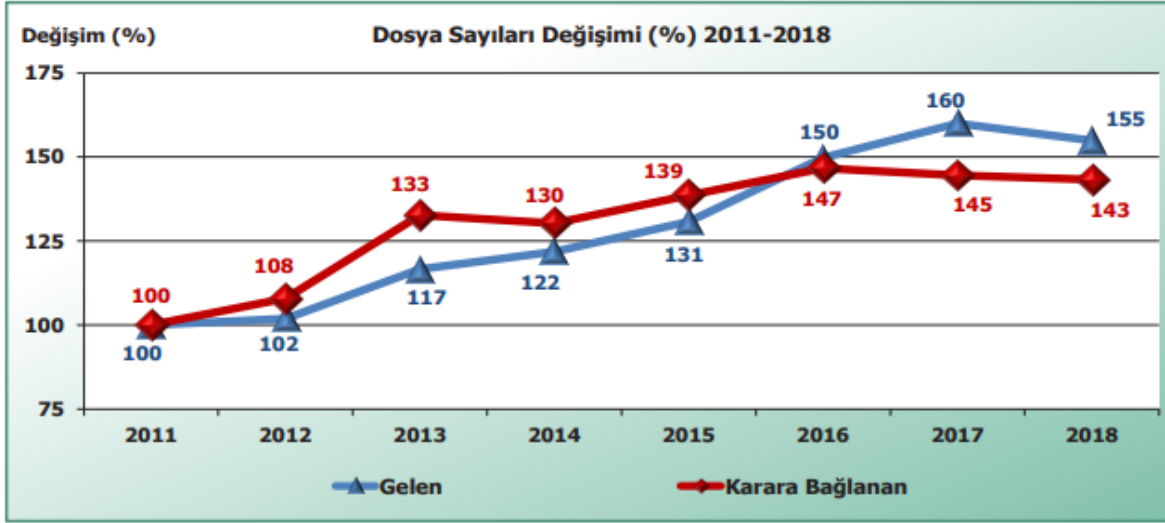
Adalet Bakanlığı istatistiklerine bakıldığında³ 2011-2018 yılları itibariyle İş Mahkemelerine gelen ve karara bağlanan dosya sayılarındaki 2011 yılına göre değişim oranlarına bakıldığında, 2018 yılında gelen dosyaların 2011 yılına göre %55’lik artışla 540.156; karara bağlanan dosya sayısının ise %43’lük bir artışla 204.628 olduğu görülmektedir.

Yıllar	Gelen					Yıl İçinde Karara Bağlanan	D	Bir Sonraki Yıla Devreden	Karara Bağlanan Dosyanın Gelen Dosyaya Oranı (%)	Ortalama Görülme Süresi (Gün)
	Geçen Yıllardan Devren Gelen	Yıl İçinde Açılan	Bozularak Gelen	Toplam	D					
2011	195 550	141 783	11 466	348 799	100	142 825	100	205 974	40,9	488
2012	205 971	128 867	20 518	355 356	102	154 144	108	201 212	43,4	483
2013	201 309	179 556	26 121	406 986	117	189 551	133	217 435	46,6	381
2014	217 340	177 267	30 283	424 890	122	186 096	130	238 794	43,8	417
2015	238 792	188 436	28 756	455 984	131	197 990	139	257 994	43,4	431
2016	257 993	241 856	22 686	522 535	150	209 486	147	313 049	40,1	434
2017	313 040	227 449	17 497	557 986	160	206 469	145	351 517	37,0	530
2018	351 507	162 339	26 310	540 156	155	204 628	143	335 528	37,9	629

İş

Mahkemeleri Dosya Sayıları (2011 – 2018)

³ <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1982019170455istatistik2018.pdf>

Dosya Sayılarında Değişim

Türkiye Genelinde 2018 yılında İş Mahkemelerine açılan davalar incelendiğinde ilk sırayı 112.805 dava ile (%59,6) alacak, ikinci sırayı 41.112 dava ile (%21,72) tespit, davaları oluşturmaktadır. Karara bağlanan davalarda ise ilk sırayı 126.142 dava (%61,3) ile alacak, ikinci sırayı ise 43.286 dava (%21,0) ile tespit davaları almaktadır.

Bu tabloya göre İş Mahkemelerinde açılan en yoğun davaları 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nda dava şartı olarak öngörülen iş uyuşmazlığı tipleri oluşturmaktadır. Kanunun 3. maddesinin 1. fıkrasına göre "bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır." Bu düzenleme ile de dava sayısındaki bu olağandışı yükün azaltılmasıdır. Dava sayısındaki bu yoğunluk sürecin sağlıklı kararlarla sonlanmasına ket vurduğu gibi, dava sürelerinin yasalarda öngörülen sürelerde bitirilmesine de olanak vermemektedir.

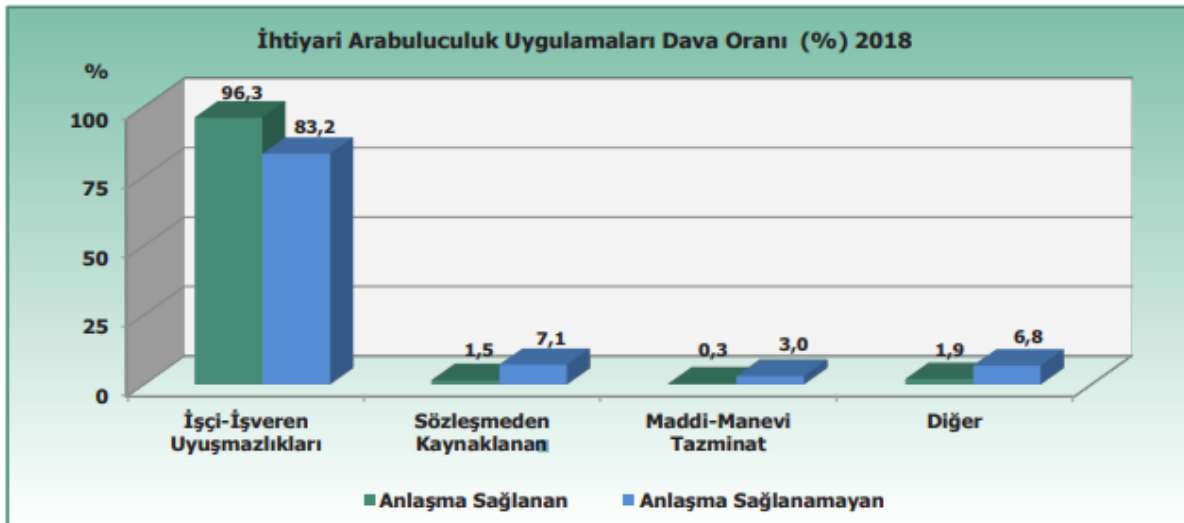
Dava Türü	Açılan Dava Sayısı	Karar Türü											Karara Bağlanan Dava Sayısı
		Davanın Reddi						Davanın Kabulü					
		Zaman-aşımı ve Hak Düşürücü Süre	Yetki-sizlik	Görev-sizlik	Sübut Bulmadı-ğundan	Feragat Sebebiyle	Dava Şartı Yoklu-ğundan	Tam Kabul	Kısmen Kabul-Kısmen Ret	Sulh Olma	Diğer	Başka Adli Birime Aktarılan	
Alacak	112 805	54	1 765	885	7 269	14 788	2 031	28 908	61 504	101	8 189	648	126 142
Tespit	41 112	226	691	385	9 476	1 711	881	21 640	3 296	16	4 629	335	43 286
Tazminat	18 227	11	315	343	1 135	1 275	358	3 463	7 624	13	2 167	301	17 005
İtirazın İptali Kurum İşleminin İptali İstemli	6 092	12	123	217	995	302	163	1 898	2 936	4	623	40	7 313
Menfi Tespit	1 448	11	39	102	271	101	63	529	226		300	12	1 654
İstirdat	262		5	27	33	13	10	90	79		50	2	309
Sendika	80		6	10	38	5	2	26	4		23		114
Diğer	3 260	17	88	164	590	131	68	1 010	363		538	24	2 993
Toplam	189 300	366	3 162	2 244	21 004	18 629	3 685	59 560	76 427	135	19 256	1 406	205 874

3. Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk

2018 yılı bakanlık istatistiklerine göre ihtiyari arabuluculuk uygulamasında 59.224 adet vaka (%95,6) ile işçi-işveren uyuşmazlıkları ilk sırada bulunmaktadır. Aynı zamanda 56.452 anlaşma sağlanan vaka ile işçi-işveren uyuşmazlıkları anlaşma sağlanan en yüksek sayıdaki uyuşmazlık türünü oluşturmaktadır. Sözleşmeden kaynaklı uyuşmazlıklar ise 1111 vaka ile (%1,8) ikinci sıradaki uyuşmazlık türünü oluşturmaktadır.

Uyuşmazlık Konusu	Anlaşma Sağlanan	Anlaşma Sağlanamayan	Toplam Hukuki Uyuşmazlık Sayısı
İşçi - İşveren Uyuşmazlıkları	56 452	2 772	59 224
Sözleşmeden Kaynaklanan	875	236	1 111
Maddi - Manevi Tazminat	178	99	277
Uyarılma İstemli (Nisbi)	178	1	179
Trafik Sigortası Kaynaklı (Nisbi)	111	3	114
Ticari Satımdan Kaynaklanan	52	50	102
Malın Ayıplı Olmasından Kaynaklanan (Harca Tabi Değil)	25	45	70
Nafaka	33	15	48
Kira Alacağı	25	21	46
Haksız Fiilden Kaynaklanan (Nisbi)	36	9	45
Paylı Mülkiyette (Maktu)	23	21	44
Trafik Kazası (Maddi Hasarlı) Nedenli (Nisbi)	22	22	44
Vekaletsiz İş Görmeden Kaynaklanan (Nisbi)	9	30	39
Hizmetin Ayıplı Olmasından Kaynaklanan (Harca Tabi Değil)	26	7	33
Diğer	568	1	569
Toplam	58 613	3 332	61 945

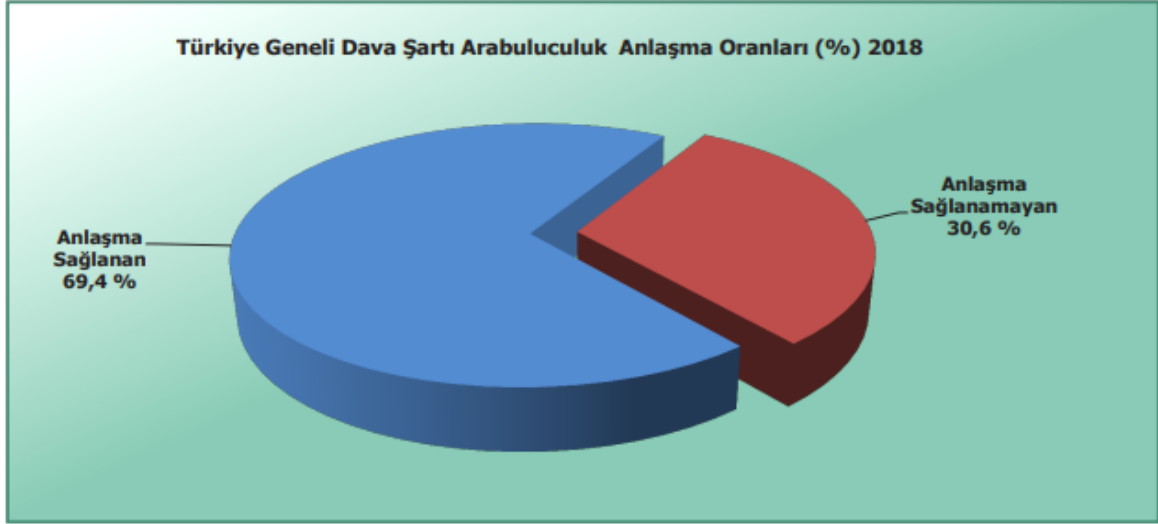
Konusuna ve Sonucuna Göre İhtiyari Arabuluculuk Uygulamaları, TÜRKİYE (2018)

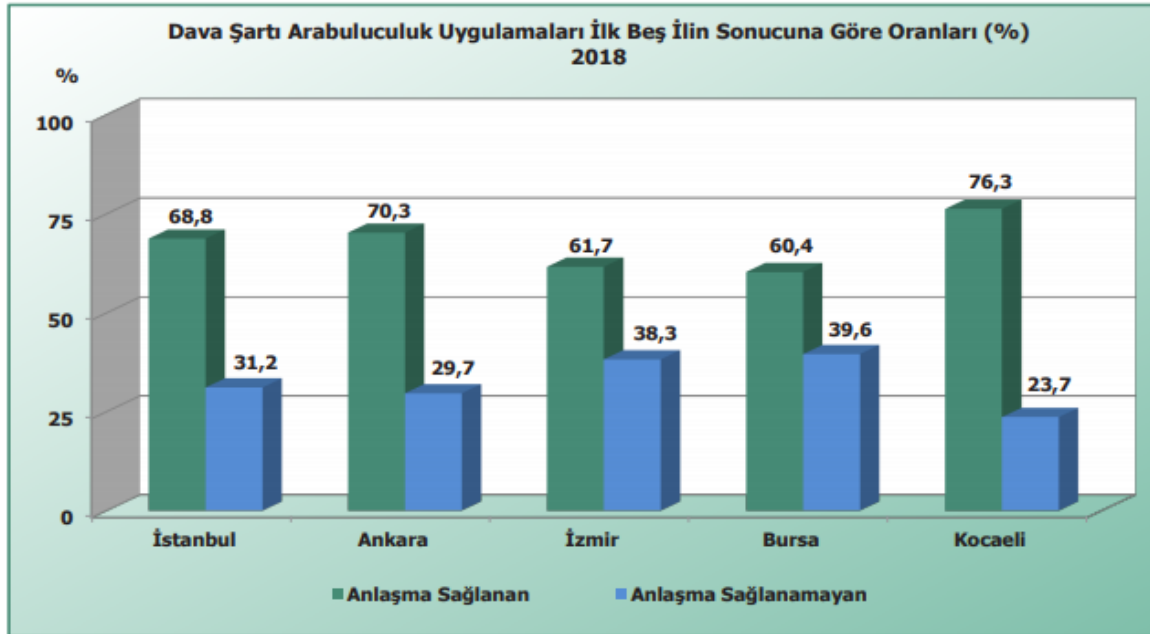

2018 yılında ihtiyari arabuluculuk ile çözüm aranan uyuşmazlıklarda %96,3 oranı ile en fazla anlaşma sağlanan uyuşmazlıklar işçi-işveren uyuşmazlıklarını oluşturan vakalar, en düşük anlaşma sağlanan vakaları ise %0,03 oranı ile maddi-manevi tazminat vakaları olmuştur. İhtiyari arabuluculukta işçi-işveren uyuşmazlıklarındaki yüksek çözüme ulaşma oranı iş uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuk uygulamasına geçişte cesaretlendirici bir işlev görmüştür denilebilir.

2018 yılında Türkiye genelinde dava şartı arabuluculuk kapsamındaki toplam 342.744 vakadan 237.693 adedinde (%69,4) anlaşma sağlanırken,105.051 (%30,6) adet vakada ise anlaşma sağlanamamıştır.

Bu dağılım iller bazında ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

Zorunlu arabuluculuk uygulaması İş Hukukumuzda 01 Ocak 2018 tarihi itibarıyla girmiş ve artık arabuluculuk bazı alacak ve talepler bakımından dava şartı olarak zorunlu olarak uygulanmaya

başlamıştır. Adalet bakanlığınca hazırlanan 2018 yılına ait adli istatistikler⁴ incelendiğinde ihtiyari arabuluculuk uygulamasının da arabuluculuğun iş hukukunda dava şartı olarak öngörülmesine rağmen işçi-işveren uyuşmazlıklarında alternatif bir çözüm yolu olarak tercih edilmekte olduğu dikkat çekmektedir. 2018 yılında ihtiyari arabuluculuk sürecine konu olan 61.945 vakanın 59.224 adedini işçi-işveren uyuşmazlıkları oluşturmuştur. Yine Bakanlık verileri, işçi-işveren uyuşmazlıklarında ihtiyari arabuluculuk uygulamalarının %96,3'ünün anlaşma ile sonuçlandığını göstermektedir. İlginçtir 2018 yılında anlaşma ihtiyari arabuluculuk için başvurulmuş ancak anlaşma sağlanamayan toplam 3382 vakanın, 2772 adedi (%83,2) de işçi-işveren uyuşmazlıkları tarafından oluşturmaktadır.

Bu veriler uyuşmazlıkların taraflarının özellikle iş hukukundan kaynaklanan vakalarda karar sürecine bizzat katılmak istediklerinin, çözüme olan ihtiyacın büyüklüğünün ve tarafsız bir kişi nezdinde gizlilik prensibi kapsamında anlaşmayı anlamlı ve değerli bulduklarının bir ifadesi olarak değerlendirilebilir (Odaman, 2018: 44).

İş Hukukunda dava şartı olarak arabuluculuk uygulamalarına ilişkin istatistiksel veriler değerlendirildiğinde %69,4'lük anlaşma sağlanma oranı ile 2018 yılında yasa ile hedeflendiği gibi İş mahkemelerinin iş yüklerinin azaltılması amacına uygulamanın katkı sunduğu söylenebilir. Tabii ki burada %30,6'luk anlaşma sağlanamayan vaka oranının halen önemli bir volüm oluşturduğuna da dikkat çekmek gerekmektedir.

4. Zorunlu Arabuluculuğa Yöneltilen Başlıca Eleştiriler

6325 sayılı “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu”nun temel ilkeler başlıklı ikinci bölümünün 3. maddesinde “iradi olma” ve “eşitlik” ilkesi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; taraflar “(i) arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, sonuçlandırmak veya bu süreçten vazgeçmek konusunda serbesttirler. (ii) gerek arabulucuya başvururken gerekse tüm süreç boyunca eşit haklara sahiptirler.” Bu düzenleme ile arabuluculuğun en temel hususiyetlerine vurgu yapılmaktadır. Kanunda açıkça belirtildiği üzere, taraflar arabuluculuk sürecine diledikleri zaman katılabilecekleri gibi, dilediklerinde de bu süreçten ayrılabilirler. Hatta Kanun’un gerekçesinde tarafların bu sürece mecbur bırakılmalarının Anayasa’daki hak arama özgürlüğüne açık bir aykırılık oluşturacağı ve süreci en başından itibaren başarısız kılacağı ifade edilmiştir (Albayrak, 2018: 17).

Dava şartı olan zorunlu arabuluculuğun iradilik ilkesine aykırı olduğunu savunan görüşler mevcuttur. Bu görüşler iki farklı açıdan zorunlu arabuluculuk uygulamasını eleştirmektedirler. Bunlardan birincisi, zorunlu arabuluculuk uygulamasının “hukukun ve demokrasinin temel ilkelerine aykırı olduğunu” ileri sürmektedir (Karcabey, 2016: 461). Eleştirel nitelikteki diğer görüş ise, “uzlaşma kültürünün pek güçlü olmadığı bir toplumda bu durumun davaların gecikmesine neden olabileceği” yönündedir (Tanrıver, 2006: 169). Ayrıca Kanun’un 18. maddesinin 5. fıkrasındaki “Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması halinde üzerinde anlaşılacak hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz” hükmünün usul hukukunun temel ilkelerine tamamen aykırı olduğu; hakkında bir mahkeme hükmü olmayan, yani kesin bir hüküm bulunmayan hususlara kesin hüküm etkisi doğuracak şekilde bir mahiyet kazandırılmasının usul hukukuna tamamen ters düşen ve yapay bir düzenleme olduğuna yönelik eleştiriler mevcuttur. Bu değerlendirmelerde Kanuna bu şekilde bir hüküm getirilmesinin arabulucunun ve arabuluculuk müessesesinin karakteristiğini değiştirecek bir etkisi olacağına dikkat çekilmektedir. (Albayrak, 2018: 21).

Avrupa Birliği Uyum Komisyonu arabuluculuk yasa tasarısının değerlendirildiği Raporunda da, arabuluculuk kurumunun hayata geçirilmesinin çok hukukluluk kaygısı doğurabileceği, toplumda dezavantajlı konumda olan bireylerin arabuluculuk sisteminde mağdur olabileceğine dikkat çekilmiştir

⁴ <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1982019170455istatistik2018.pdf>

(TBMM; 2008: 19-20). Yine aynı komisyonun bir kısım üyeleri karşı oy yazılarında arabuluculuk düzenlemesine ilişkin yasa tasarısındaki halinin çok hukukluluk kaygısı yarattığı, bunun yanısıra arabuluculuğun alternatif çözüm yöntemi olarak belirtilmesinin Anayasa'nın yargı yetkisinin Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılmasına ilişkin dokuzuncu maddesine aykırı olduğu, avukatların arabuluculuk sistemi doğrultusunda şirketleşerek çarpık durumlara yol açılabileceği vurgulanmıştır (TBMM: 2008: 22-23).

Sonuç

İşçi-işveren uyuşmazlıklarında uzun sürelere yayılan yargılamalar, İş mahkemeleri ve Yargıtay ve sonrasında Bölge İdare mahkemelerindeki uyuşmazlık sayılarındaki olağanüstü artışlar, adaletin geç işlenmesi ülkemizde önemli bir sorun oluşturmuş ve taraflarda bu sorunun çözümüne yönelik zorunluluktan kaynaklanan doğal bir mutabakat oluşmuştur. Adalet Bakanlığı istatistikleri arabuluculuk düzenlemesinin yürürlüğe girmesindeki, yargının iş yükünün azaltılması olarak ifade edilebilecek olan temel amaca ulaşıldığını göstermektedir.

Pek çok yasal düzenlemede olduğu gibi zorunlu arabuluculuk uygulamasına ilişkin yasal düzenleme de bir çok açıdan eleştirilmiştir ve eleştirilmeye devam etmektedir. Ancak zorunlu arabuluculuk düzenlemesi üzerindeki en ağır şaibeyi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin (TOBB) 14-15 Mayıs 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen 74. Genel Kurulunda TOBB Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu'nun yaptığı konuşma oluşturmuştur⁵. Bu konuşmasında TOBB Başkanı; *“Büyük sıkıntı yaşadığımız bir başka alan yargı alanıydı. Özellikle İş Mahkemelerindeki davalarda, işveren %99,2 haksız çıkıyordu, bunu değiştirmek üzere zorunlu arabuluculuk sisteminin uygulamaya alınmasını sağladık.”* diyor ve asıl sorun olarak gördüğü İş Mahkemelerindeki davaların çok büyük bir kısmının işverenler aleyhine sonuçlanması olgusunu değiştirmek için zorunlu arabuluculuk sisteminin uygulamaya alınmasını sağladıklarına vurgu yapıyordu.

Bu açıklamalar, hukuksal açıdan yapılan eleştirilere iş hukukundaki işçi yararına yorum ilkesinin alternatifinin, işveren kesimince zorunlu arabuluculuk uygulamasında arandığı eleştirilerine haklılık kazandırmakta ve zorunlu arabuluculuk üzerinde bir güven bunalımı oluşmasına neden olmaktadır.

---

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=INU9KhghveQ>

KAYNAKÇA

Albayrak, H. (2018). Eşitlik Ve Tarafsızlık İlkelerinin Zorunlu Arabuluculuk Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi Zorunluluğu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17.

Bayram, F. (2013), “Bireysel İş Uyuşmazlıklarının Çözümünde İş Denetimi Sisteminin Rolü”, Bireysel İş Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları Sempozyumu, İstanbul 2011, (s.37-52).

Çelik, N. (1973). İş hukukumuzda uzlaştırma ve arabuluculuk. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

DİSK/Genel-İş (2018) Genel-İş 2016-2017 Yıllığı, Ankara: DİSK Genel-İş Yayınları.

Doğan Yenisey, K. (2016). İş Yargısında Zorunlu Arabuluculuk. İş Mahkemeleri Kanunu Tasarısı Taslağının Değerlendirilmesi (Editör: Doğan Yenisey, K.), İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği, 40, 167-193.

Güzel, A. (2016). İş Mahkemeleri Kanunu Tasarısı Taslağı Hakkında Bazı Aykırı Düşünceler!... *Calisma ve Toplum*, 50(3).

Ildır, G. (2003). Alternatif uyuşmazlık çözümü:(Medeni yargıya alternatif yöntemler): Adil yargılanma hakkı, hak arama özgürlüğü, makul sürede yargılanma hakkı, tahkim ile benzerlikleri-farkları, arabuluculuk, sulh, tüketici sorunları hakem heyeti, avukatlık kanunu'nda düzenlenen uzlaştırma, aile mahkemeleri. Seçkin.

Karacabey, K. (2016). Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar. *Ankara barosu dergisi*, 1, 457-489.

Kekeç, K. E. (2011). Arabuluculuk yoluyla uyuşmazlık çözümünde temel aşamalar ve taktikler. Ankara: Adalet.

Kocaoğlu, A. M. (1999). Türk iş hukukunda arabuluculuk kurumu: İngiltere, Fransa, Almanya, İsveç ve özellikle ABD Hukuk sistemleriyle karşılaştırmalı olarak. *Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası*.

Korkmaz, F., & Kıyak, E. 7036 SAYILI İŞ MAHKEMELERİ KANUNUYLA 6325 SAYILI HUKUK UYUŞMAZLIKLARINDA ARABULUCULUK KANUNUNDA GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 31-56.

Mutlay, F. B. (2018). İşe İade Davalarında Arabuluculuk. *Calisma ve Toplum*, 59(4).

Odaman, S. (2018). Arabuluculuk Neden Tercih Edilmelidir?. *KESİAD Dergisi*, S.13, Mayıs 2018, s. 44, <http://www.kesiad.org/13sayi.pdf>, 07.06.2018.

Özbay, İ. (2004). Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Tutanağının İlm Niteliği. *AÜEHFD*, C. VIII, S. 3-4, 2004.

Özbek, M. S. (2009). Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Genişletilmiş 2. Bası, Ankara.,

ÖZDEMİR, E. (2015). İş Mahkemelerinin İşleyişi ve Bireysel İş Uyuşmazlıklarının Alternatif Çözüm Yöntemleri. *Calisma ve Toplum*, 47(4).

Özmumcu, S. (2013). ARABULUCUNUN ROLÜ KOLAYLAŞTIRICI VE DEĞERLENDİRİCİ ARABULUCULUK. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 1369-1389.

Pekcanıtez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2017). Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Şıpka, Ş. (2007). “Hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk kanunu tasarısı”nın değerlendirilmesi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl. 6, Sayı, 12, 163-165.

Tanrıver, S. (2010). Arabuluculuk ve Uzlaştırma Kavramları, Aralarında Temel Farklılıklar ve Arabuluculuk Kurumuna Duyulan Tepkiler ya da Oluşturulan Dirençlerin Sosyolojik Açıdan İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi. Hukuki Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Sempozyumu, Ankara, 5-6.

Tanrıver, S. (2006). Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk. Türkiye barolar birliği dergisi, 64(19), 151-177.

Taşpolat-Tuğsavul, M. (2012). Türk Hukukunda Arabuluculuk. Yetkin Yayınları, Ankara.

TBMM. (2008). Hukuk uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum komisyonu ile Adalet Komisyonu Raporları (1/486). Ankara: TBMM.

Tıktık, Y. Ç. (2013). Arabuluculukta gizliliğin korunması. İstanbul: XII Levha.

Yıldırım, M. K. (2007). İhtilafların Mahkeme Dışı Usullerle Çözülmesi Hakkında. Prof. Dr. Yavuz Alangoya için Armağan, İstanbul, (s 337).

Analysis Of Participation Motivations Of Volunteers In Universiade 2011 Erzurum Winter Games*

Koray Emre KARA†

Funda KARA‡

Özet

Gönüllülük, bir organizasyonun temelinde var olan ve organizasyonun başarısını etkileyen önemli bir unsurdur. Türkiye’de ilk olma özelliği taşıyan Universiade 2011 Erzurum Kış Oyunları’nda yer alan gönüllü çalışanlarını söz konusu fedakârlığa iten faktörleri ve onların beklentilerini analiz etmek amaçlanmıştır. Araştırmamızın modeli Tanımlayıcı Araştırma Modeli olarak belirlenip, veriler anket yöntemi ile toplanmıştır.

Anketteki tüm sorulara ve ölçekteki önermelere verilen cevaplara ait frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmış, bu dağılımlar tablo ve grafiklerle gösterilmiştir. Çalışma sonucunda, benzer bir organizasyonda yer alan katılımcıların 2011 Kış Üniversite Oyunları’ndaki motivasyonlarına ilişkin önermelere katılım düzeyi ortalama puanları arasında büyük farklılık olduğu, benzer görevde yer alanların bu konu üzerinde motivasyonlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Üniversite Sporları Federasyonu, Gönüllülük, Motivasyon.

Abstract

Volunteerism is the most important element existing based on an organization and affecting the success of the organization. In this study, it is aimed at analyzing the factors that drive the volunteers who participated in the 2011 Winter Universiade in Erzurum, which is a first, to the mentioned sacrifice. The model of the research is determined as a Descriptive Research Model, and the data is collected through the survey method.

Frequency and percentage distributions concerning the answers given to all the questions in the survey and statements in the scale have been calculated, and these distributions have been shown by tables and graphs. As the result of the study, it has been defined that there are significant differences between the average points of volunteers who participated in a similar organization before regarding the acceptance of the statements concerning their motivations in 2011 Winter Universiade in Erzurum; and that the motivation level of who had participated in a similar organization before is higher.

Keywords: International University Sports Federation, Volunteerism, Motivation.

1. Introduction

Sports and sports events furnish a significant source of voluntary participants, for a large mass, especially for young people. The aim of this study is to determine the characteristics of students and talented people, their voluntary behaviors and the results of these behaviors for sports event organizers.

Determining the motivational factors that lead individuals to volunteer constitutes an important field of study with respect to planning of management strategies sports events and preparing new strategies thereof. When a volunteer clearly sees an event's philosophy in writing and understands it, its motivation to volunteer will increase.

* This work is prepared with benefiting from Koray Emre Kara’s PhD. thesis, which is approved by Marmara University Institute of Health Sciences in 2012, about "Evaluation of Volunteers Participation Motivations and Expectation and Satisfaction Conditions After the Games in 2011 Winter Universiade in Erzurum".

† PhD, Basakşehir, Istanbul District Director of Youth and Sports, basaksehirghsim@sgm.gov.tr. ORCID: 0000-0002-2515-1679

‡ PhD, Independent Researcher, fundafener84@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-2284-682X

Voluntary participation, which has an important place in the development of social sports culture, will contribute to the successful management of many sports events.

The satisfaction of the audience and the contestants participating in the event is directly proportional to the fulfillment of their needs, expectations and satisfaction of the volunteers. Therefore, the analysis of the needs, expectations and motivation of the volunteers at Universiade 2011 Erzurum Winter Games can be considered as one of the basic data for the success of the volunteer management to be implemented before the various sporting events in our country.

2. Volunteerism in Sport Events

Sports events can be defined as events that have economic impacts in which the mobility of the audience and participants are involved, and which are carried out in a limited period and have a generally intensive media interest (European Conference of Ministers of Transport-ECMT, 2003: 3).

In sports events which hosts one or more events and bring together different branches; activities are planned, organized and performed according to demand from the very beginning. In recent years, voluntary participation in sports events has increased in different areas. Mostly, the shortage of people working in international sports events has caused professional sports managers to search for alternatives. According to the needs of the events, the managers assign volunteers to the required positions in the event based on interviews between volunteers and managers or volunteers and voluntary institutions. The concept of volunteerism in sport is experienced in different conditions and platforms. In international sports and Olympic Games, volunteers are now as active as professional staff. For all kinds of sports activities around us, voluntary participation can be achieved (Fernandez and Reguena, 1999: 2-5).

Figure 1. Benefits of Volunteering

Volunteerism according to Figure 1; helping to develop the social characteristics of individuals; make them to acquire new skills and support their creativity. It allows public officials to gain experience to recognize themselves by adding value to their careers. Volunteerism is very important in the organization. The organisation that increases the motivation of the volunteer should continue because the satisfaction of the audience and the participants in the event is directly proportional to the needs and expectations of the volunteers (Guzel et al., 2015: 85).

Kay and Bradbury (2009) analyze the capacity of young volunteers to contribute to the development of social capital. Volunteerism is seen as an important element of the strategy to promote individual and collective citizenship and promote social participation, especially among young people. They stated that sports volunteers could "act" as a mechanism to promote human capital and promote practical and intellectual commitment beyond the idea of social capital (Kay and Bradbury, 2009: 121-140).

Volunteer coaches also do great things that are often unnoticed in society. It is the job of past, present and future volunteers to carry out youth sports events efficiently. Sports is providing a way to learn social responsibilities, leadership skills and life confidence rather than talking about a healthy lifestyle that is closely related to physical

activity and sports (Eley, D. & Kirk, 2002: 151-166). Without the volunteers, youth sports are very difficult to organize. The supportive role of volunteerism in sports events cannot be denied.

The work and operation of youth sports foundations are different. One of the similar points is that they all face the same problems as the volunteers. Key topics of concern include budget, marketing, voluntary recruitment and maintenance, and fundraising. These concerns are the recruitment and maintenance of volunteers (regular participation) (Bouchet and Lehe, 2010: 21).

3. Universiade 2011 Erzurum Event

25. Winter Universiade Games was held in Erzurum in Turkey on 27 January-6 February 2011. There were a total of 2487 people from 52 countries, consisted of 1593 sportsmen/sportswomen and 844 officials. This number has been the highest number of participants in the history of winter games. The closest number of participants to this number was achieved at the Austrian Innsbruck games held in 2005 (Bayramoğlu et al., 2011: 76).

Among the reasons supporting the candidacy of Erzurum Province for University events, the facts that Erzurum University, one of the biggest universities in Turkey, is located in Erzurum, that young people would participate the event and sufficient number of volunteers would be provided, that a tourism culture is created in people due to the fact that Erzurum hosts many domestic and foreign tourists in the city as an important winter tourism center of Turkey (Universiade Erzurum 2011 Introductory Booklet: 13).

4. Methods

4.1. Universe and Sample

The universe of the research is the total of 2259 volunteers working at the Universiade 2011 Erzurum Winter Games held between January 27, 2011 and February 6, 2011 in Erzurum. The sample group consisted of 1000 randomly selected volunteers.

A total of 2,259 volunteers were provided with the Questionnaire, but 1,000 answered the Volunteerism Motivation Questionnaire. In other words, the full number is achieved. 963 of these Questionnaires were evaluated.

In this research, the motivation levels, motivating factors and volunteerism motivation of the sports volunteers who acted as volunteers in Universiade 2011 Erzurum Winter Games were investigated firstly and their answers about the personal information in the event on the scale of "volunteerism motivation for sports events" is analyzed. Table 1 presents the distribution of the gender of sports volunteers.

Table 1. Gender Distribution of Volunteers

Gender	Frequency	Percent
Female	418	43.4
Male	545	56.4
Total	963	99.8

If we examine the distribution of sports volunteers in Erzurum Winter Games; we see that 57% of the participants were male and 43% were female. According to this situation, the majority of the sports volunteers in the sample group are male.

For participants who took part in similar events before Universiade 2011 Erzurum Winter Games, which kind of event was attended is examined, and the distribution of participant's answers to this question is shown in Table 2.

Table 2. The Distribution That Have Volunteers Ever Been Particited Any of Sport Recreation and Community Organizations As a Volunteer In The Receiving State For Active Duty

	Frequency	Percent
Sports and Recreation	105	10.9
Cultural (Festival, Theatre etc.)	92	9.5
Social Development (Associations, etc.)	73	7.5

Other	38	5.1
Total	308	33.0

Upon examination of answers for the event types attended by participants as a similar event before Universiade 2011 Erzurum Winter Games event, it is seen that 33% of the volunteers were involved in sports and recreation events. Besides, it is seen that 29% of the participants have previously taken part in cultural events such as theater and festival, 22% in social development events and 16% in other similar events.

4.2.Limitations

The limitations of the study are constituted by 963 volunteers who were evaluated in the Motivation Questionnaire. Research;

1. is limited to volunteers selected by the random sampling method in the Universiade 2011 Erzurum Winter Games.
2. The data collection tool will be limited to the current size and items.

4.3.Hypotheses

H₁: The voluntary participation of participants in a similar event had an impact on their views on volunteerism and motivation for Universiade 2011 Erzurum Winter Games.

H₂: According to the city where the participants live, there is a difference between their opinions about the volunteerism and motivation of Universiade 2011 Erzurum Winter Games.

4.4.Materials and Methods

In the light of theoretical foundations, similar studies in the local and foreign literature on the subject have been examined and a unique questionnaire form has been formed by bringing together questionnaires which have been developed by scientists and whose validity and reliability have been tested. The questionnaire forms used in the study were determined according to the variables to be measured.

After the period in which the survey study was conducted, Yıldız et al. tested the validity and reliability of the "Sports Activities Voluntary Motivation Scale" (SEGMÖ) developed by (Farrell et al., 1998: 288) for the participants in the sports activities organized in Turkey. As a result, it has been proven that the Turkish version of SEGMÖ is a valid and reliable tool that can be used to measure the motivation of sports volunteers.¹⁰ (Yıldız et al., 2015: 105-113). However, since this study has been done before, questions have been prepared taking advantage of the proven scale of validity and reliability.

4.5.Validity and Reliability

In the preparation of the questionnaire, the validity and reliability of the scales on the volunteerism of the sports events were used and after the necessary permissions were obtained, the final adaptation was made. For the validity study, 10% of the number of volunteers participating in the event filled out the questionnaire again after ten days. It was found that the answers given to the 2nd Questionnaire matched the first one at 95.75% ratio. In the evaluation and analysis of the data, the validity and internal consistency of the scale used in the questionnaire were analyzed. It should be known whether the scale will provide reliable results according to the given answers. To this end, Cronbach's alpha value was calculated by performing reliability analysis.

Table 3. Results of Reliability Analysis

Scales	Cronbach's Alpha	Number of Items
Volunteering Motivation Scale in Sport Activities	0,883	34

One of the most commonly used methods for measuring internal consistency is the Cronbach alpha coefficient. The Cronbach's alpha value in Table 3 was 0.883, indicating that the Volunteerism Motivation Scale in the Sport Events used for the Questionnaire was in highly reliable category. Accordingly, it was determined that the responses to the questions in the scale were consistent and that these data were qualified to be used.

In this study, Sport Volunteers Motivational Factors (SVMF) Survey which was developed by Strigas & Jackson (2001) and adapted to Turkish by Sertbaş (2006) was used mainly. Questions were arranged with this scale, which has a validity study.

Sertbaş study examines the reasons and motivational factors of volunteer human resources in the Universiade 2005 Izmir Summer Games, and the reasons for voluntary participation in the Universiade 2005 Izmir games. Sertbaş listed the reasons for volunteering on the scale applied to the volunteers after the adaptation study as: aimsal factor, material factor, egoism factor, external factors factor and leisure activity factor. (Sertbaş, 2006).

4.6.Data Analysis

SPSS 18.0 statistical package program was used to evaluate and analyze the collected data. The frequency and percentage distributions of the answers given to all the questions in the questionnaire and the propositions in the scale were calculated and these distributions were shown with tables and graphs. In the hypothesis testing section, Independent *T*-test and Non-parametric tests were applied to Kruskal Wallis Test.

5. Results

In this section, the frequency distributions of the answers given to the questions in the questionnaire are shown and interpreted by tables and graphs. The results of the study have been reached by analyzing these answers and interpreting the findings obtained as a result of the hypothesis tests.

5.1.Findings on the Motivation Scale for Volunteerism in Sports Events

Table 4 presents the distributions of the participants by their ages. Upon examination of the distribution of the age of sports volunteers in the event; 56% of the participants were between 21-15 years old, 32% of them were 15-20 years old, 7% were 26-30 years old, 1% were 31-35 years old, and 4% were 36 years old or older. According to this situation, it is seen that the majority of the sports volunteers in the sample group consist of persons aged 21-25.

Table 4. Age Distribution of Volunteers

Age	Frequency	Percent	Current Percentage	Cumulative Percent
Between 15-20 years	304	31.5	31.6	31.6
Between 21-25 years	538	55.8	55.9	87.4
Between 26-30 years	68	7.1	7.1	94.5
Between 31-35 years	14	1.5	1.5	96.0
36 years and older	39	4.0	4.0	100.0
Total	963	99.9	100.0	

Table 5 shows the distributions of the participants by their education level. Upon examination of the table on the educational status of sports volunteers in the winter games, it is seen that 83% of the participants were university students, 7% were university graduates, 5% were postgraduate graduates, 2% were 31-35 high school graduates, and 3% of them were in other status. According to this situation, the university students constitute the majority of the sports volunteers in the sample group. Table 6 shows the distribution of the participants in the sample group by their working status.

Table 5. Distribution of Volunteers' Learning Status

Educational Status	Frequency	Percent	Current Percentage	Cumulative Percent
Post graduate	44	4.6	4.6	4.6
University graduate	71	7.3	7.3	11.9
University student	800	83.0	83.2	95.0
High school graduate	20	2.1	2.1	97.1
Other	28	2.9	2.9	100.0
Total	963	99.8	100.0	

Table 6. Working Status Of Volunteers/ Distribution Related To The Profession

Work Situation / Occupation	Frequency	Percent	Current Percentage	Cumulative Percent
Student	843	87.4	87.7	87.7
Teacher	16	1.7	1.7	89.4
Public Servant	43	4.4	4.4	93.8
University Staff	14	1.5	1.5	95.2
Housewife	1	.1	.1	95.3
Non-working	15	1.6	1.6	96.9
Retired	3	.3	.3	97.2
Athlete	4	.4	.4	97.6
Other	24	2.4	2.4	100.0
Total	963	99.7	100.0	

When the distributions of the sports volunteers in the study are examined; of the participants, 843 (88%) were students, 42 (4%) were civil servants, 23 (2%) were employed in other occupational groups. It was found out that 16 of the participants were teachers, 15 of them did not work in any jobs, 14 of them were university staff, 4 of them were sportsmen/sportswomen, 3 of them were retired and 1 of them was housewife. According to this situation, it is seen that the majority of the sports volunteers in the sample group are students. Table 7 shows the distribution of the participants by their duties in this event.

Table 7. Distribution of Duties of Volunteers In This Organization

Your Task In The Organization	Frequency	Percent	Current Percentage	Cumulative Percent
Guidance	79	8.2	8.2	8.2
Advisory	23	2.4	2.4	10.6
Computing	27	2.8	2.8	13.4
Transportation	227	23.5	23.6	37.0
Accreditation	90	9.3	9.3	46.3
Media	54	5.6	5.6	51.9
Competitions	72	7.5	7.5	59.4
Tickets	77	8.0	8.0	67.4
Team	37	3.8	3.8	71.2
Manager	12	1.2	1.2	72.5
The Olympic Village	30	3.1	3.1	75.6
Food and drink	31	3.2	3.2	78.8
Accommodation	59	6.1	6.1	84.9
Other	145	15.0	15.1	100.0
Total	963	99.9	100.0	

Upon examination of the table on duties of the sports volunteers, it was determined that 24% of the participants were involved in transport , 9% in accreditation, 8% in competitions, 8% in ticket sales and 8% served as guide. Moreover, it was determined that 6% of them served in accommodation, 6% in the media, 4% in teams; 3% in the Olympic Village, 3% in the catering service, 3% in information processing, 2% in information desk, 1% as managers and 15% in other areas. Table 8 shows the distribution of the participants in the sample group for their connections with Erzurum, the city where the event is held.

Table 8. Distribution Of Connections With The City Where The Organization Was Made Of Volunteers

City	Frequency	Percent	Current Percentage	Cumulative Percent
I live in Erzurum	825	85.5	85.9	85.9
I live just outside of Erzurum	138	14.0	14.1	100.0
Total	963	99.5	100.0	

When the answers of the sports volunteers in the study about their connections with the city where the event was conducted are examined; 86% of the participants live in Erzurum, and only 14% of them live outside Erzurum. The volunteers in the sample group were examined whether they are members of Civil Society Events that carry out activities related to Sports, Recreation and Social Events. The distribution of their answers is shown in Table 9.

Table 9. Volunteers Sport, Recreation and Community Organizations Who Work With NGOs In Relation To The Status of Being A Member of Distribution

Carrying out sports and various activities the NGO are you a member of?	Frequency	Percent	Current Percentage	Cumulative Percent
Yes	248	25.7	25.8	25.8
No	715	74.0	74.2	100.0
Total	963	99.7	100.0	

Upon examination of the answers by the volunteers in the sample group to whether or not they are members of Civil Society Events that carry out activities related to Sports, Recreation and Social Events, it is seen that 74% of participants were not a member of civil society, only 26% of them were members of civil societies which performs sports, recreation and societal events. According to this situation, it was determined that the majority of the volunteers were not members of non-governmental events.

Participants in the sample group were asked whether they had been active in sports, recreation and social events in the previous periods before their duties in this event, and the distribution of participants' answers to this question is shown in Table 10.

Table 10. Volunteers of This Organization Before Any Sport, Recreation and Community Organizations As a Volunteer In The Receiving State Distribution For Active Duty

This organization Pre-Mission Volunteer in any organization did you do?	Frequency	Percent	Current Percentage	Cumulative Percent
Yes	308	31.8	32.0	32.0
No	655	67.7	68.0	100.0
Total	963	99.6	100.0	

According to this, it is seen that 68% of the participants in the sample group did not take any active role in any sports, recreation and social events before this event and only 32% of the participants took part in such events before. According to this situation, Universiade 2011 Erzurum Winter Games event is the first event where the majority of the participants take part voluntarily. The answers to the question for volunteerism motivation for sports events (given by volunteers in Universiade 2011 Erzurum Winter Games) were examined and accordingly Table 11 contained descriptive statistics on the assertions included in the volunteerism motivation scale.

Table 11: About Assertions Based on Volunteerism Motivation Scale Descriptive Statistics

Assertions	N	Average	

			Std. Deviation
My desire to acquire a new social environment (improve my social relationships)	963	4.2420	.96327
My desire to be appreciated (to be recognized and respected by others)	963	3.1745	1.3765
My interest in sport and my affection therefor	963	3.9927	1.1367
The thought that my work as a volunteer in this event will contribute to my curriculum vitae	963	4.3427	.9193
My desire to help others	963	4.2378	.8618
My desire to move away from the responsibilities of daily life	963	2.7453	1.4218
My desire to get new experiences	963	4.6324	.6653
My desire to see that I have the potential to solve problems	963	4.1558	1.0107
Encouragement by my family members	963	2.7653	1.4658
Encouragement by my relatives and close friends	963	2.8577	1.4667
The fact that I have enough free time	963	3.2980	1.4503
My desire to make new connections to help me in my business life and career	963	4.1817	1.0920
My desire to know myself better and reveal my weak and strong sides	963	3.8401	1.2018
My desire to find new areas of interest	963	4.2773	.9613
My desire to experience a sense of passion for work	963	3.8982	1.1197
My desire to put my knowledge and experience into practice	963	4.1745	.9676
My desire to challenge my abilities	963	3.4901	1.3020
Possibility to get free promotional materials	963	2.2482	1.3806
The fact that I find volunteerism very fun and useful	963	4.2814	.9857
The fact that I find this organization very fun and useful.	963	4.2274	1.1156
The fact that my family members work in this event	963	1.4517	1.0627
The fact that my relatives and close friends work in this event	963	2.2129	1.4899
The fact that the institution I work with (work-school) is working in this event	963	2.3053	1.5510
My desire to make contribution to a successful 2011 Erzurum Winter Games and positive image of our city in the International Arena.	963	4.4860	.8448
My desire to meet with sportsmen/sportswomen and participants from abroad and to make friends	963	4.1153	1.0954
My desire to be a part of event team	963	4.4330	.8311
My desire to have hands-on experience and learning	963	4.5306	.7491
My desire to work with people of different characters and learn how I can interact with them	963	4.4507	.7940
My desire to see different career options	963	4.2243	1.0234
My desire to be and work together with professional people	963	4.4818	.8070
The fact that voluntary work makes me feel better.	963	4.2015	.9784
My desire to feel important by working voluntarily	963	3.7934	1.2420
My desire to feel that my own performance increases as I help people	963	4.1641	1.0288

My desire to experience a sense of belonging	963	3.6438	1.3060
--	-----	--------	--------

In Table 11, the mean scores of influence level of expressions included in volunteerism motivation scale on the motivation of the participants' motivation were calculated and the mean scores were calculated as 3.7517. According to this, it is seen that the assertions for which totally influential answer is given by volunteers are as follows;

1. My desire to get new experiences
2. My desire to have hands-on experience and learning
3. My desire to make contribution to a successful 2011 Erzurum Winter Games and positive image of our city in the International Arena.
4. My desire to be and work together with professional people
5. My desire to work with people of different characters and learn how I can interact with them
6. My desire to be a part of event team

The assertions with the lowest means scores for influence level on motivation of volunteers, which are deemed to be non-influential by volunteers, are as follows;

- a. The fact that the institution I work with (work-school) is working in this event
- b. Possibility to get free promotional materials
- c. The fact that my relatives and close friends work in this event
- d. The fact that my family members work in this event

In this study, the factors that caused the volunteers of Universiade 2011 Winter Games to take part in this event were examined and the participants' opinions on this subject were attempted to be determined. In this respect, the distributions of the responses of the volunteers for the Universiade 2011 Winter Games regarding the assertions about the motivation of volunteerism in sports events were examined. Table 12 presents the distribution of the answers about the effect of the Universiade 2011 Winter Games on their personal development, taking into account the motivation of the participants.

Table 12: Distribution of Answers for Assertions on Personal Development on the Scale of Volunteerism Motivation of Participants

	Not Influential At All		Slightly Influential		Not Sure		Influential		Totally Influential	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
4. The thought that my work as a volunteer in this event will contribute to my curriculum vitae	20	2.1	41	4.3	55	5.7	320	33.2	527	54.7
7. My desire to get new experiences	7	.7	14	1.5	17	1.8	250	26.0	675	70.1
8. My desire to see that I have the potential to solve problems	34	3.5	46	4.8	86	8.9	367	38.1	430	44.7
12. My desire to make new connections to help me in my business life and career	42	4.4	57	5.9	79	8.2	291	30.2	494	51.3
13. My desire to know myself better and reveal my weak and strong sides	67	7.0	91	9.4	109	11.3	358	37.2	338	35.1
14. My desire to find new areas of interest	23	2.4	55	5.7	45	4.7	349	36.2	491	51.0
15. My desire to experience a sense of passion for work	44	4.6	87	9.0	132	13.7	360	37.4	340	35.3
16. My desire to put my knowledge and experience into practice	22	2.3	55	5.7	84	8.7	374	38.8	428	44.4
17. My desire to challenge my abilities	120	12.5	88	9.1	202	21.0	306	31.8	247	25.6

25. My desire to meet with sportsmen/sportswomen and participants from abroad and to make friends	40	4.2	70	7.3	78	8.1	326	33.9	449	46.6
26. My desire to be a part of event team	12	1.2	32	3.3	46	4.8	310	32.2	563	58.5
27. My desire to have hands-on experience and learning	8	.8	21	2.2	39	4.0	279	29.0	616	64.0
28. My desire to work with people of different characters and learn how I can interact with them	11	1.1	23	2.4	49	5.1	318	33.0	562	58.4
29. My desire to see different career options	33	3.4	48	5.0	78	8.1	315	32.7	489	50.8
30. My desire to be and work together with professional people	9	.9	35	3.6	34	3.5	290	30.1	595	61.8

When the distribution in Table 12 is examined; More than 60% of the participants in the study stated that their desire to get new experiences, their desire for hands on experience and learning and their desire to be with professional people were totally influential for their decision to serve as volunteers in this event. In addition, more than 50% of the participants in the study stated that their desire to see different career options, their desire to work with different people of diverse characters and interact with them, their desire to discover new areas of interests were totally influential for their volunteerism for this event and in a similar vein their desire to be a part of this event team was also totally influential.

Moreover, more than 30% of the participants think that meeting and communicating with sportsmen/sportswomen from abroad and their desire to put their knowledge and experience into practice in this event are influential. 32% of participants think that their desire to challenge their own abilities was partially influential for their participation in this event, 21% think that they are not sure about its influence, and 12% think contrarily that it is non-influential. In Table 13, self-motivation of volunteerism of participants is taken into consideration, and the distribution of answers with respect to their self-motivation for volunteerism for Universiade 2011 Winter Games is included.

Table 13: Distribution of Responses To Suggestions on Internal Motivation At The Level of Volunteerism Motivation of Participants

	Not Influential At All		Slightly Influential		Not Sure		Influential		Totally Influential	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
3. My Interest in Sport	40	4.2	99	10.3	88	9.1	337	35.0	399	41.4
6. The Desire to Escape From the Responsibilities of Daily Life	276	28.7	161	16.7	193	20.1	196	20.4	136	14.1
24. My desire to make contribution to a successful 2011 Erzurum Winter Games and positive image of our city in the International Arena.	13	1.3	32	3.3	49	5.1	249	25.9	620	64.4
31. The fact that voluntary work makes me feel better.	24	2.5	51	5.3	86	8.9	348	36.1	454	47.1
32. My desire to feel important by working voluntarily	77	8.0	90	9.3	130	13.5	324	33.6	342	35.5
33. My desire to feel that my own performance increases as I help people	32	3.3	59	6.1	74	7.7	352	36.6	446	46.3
34. My desire to experience a sense of belonging	104	10.8	97	10.1	138	14.3	323	33.5	301	31.3

According to this, more than 60% of the participants stated that their desire of Erzurum Winter Games to be a successful event and to contribute to the positive image of Erzurum province in the international arena were influential in deciding to serve as volunteer in this event. Furthermore, similarly a vast majority of the participants stated that their interest and affection for sports, their feeling of success when they help other people, their sense of belonging and the good feeling of voluntary work were influential for their volunteerism and self-motivation. Furthermore, more than 20% of the sport volunteers stated that their desire to move away from the responsibilities of daily life was influential for their volunteerism for the event, whereas more than 25% of the participants think that it has no effect. Accordingly, it is seen that there are many factors for volunteerism of participants for the event and their self-motivation is quite high. In Table 14, volunteerism motivation of participants is taken into consideration, and the distribution of answers with respect to influence of their social life for volunteerism for Universiade 2011 Winter Games is included.

Table 14: Distribution Of Responses To Suggestions About Social Life At The Level Of Volunteerism Motivation of Participants

	Not Influential At All		Slightly Influential		Not Sure		Influential		Totally Influential	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. My desire to be a part of a new social environment (to improve my social relations)	24	2.5	63	6.5	25	2.6	395	41.0	456	47.4
2. My desire to be appreciated (to be recognized and respected by others)	172	17.9	157	16.3	134	13.9	331	34.4	169	17.5
9. Encouragement by my family members	291	30.2	165	17.1	121	12.6	251	26.1	135	14.0
10. Encouragement by my relatives and close friends	272	28.2	146	15.2	143	14.8	251	26.1	151	15.7
21. The fact that my family members work in this event	788	81.8	42	4.4	43	4.5	53	5.5	37	3.8
22. The fact that my relatives and close friends work in this event	506	52.5	121	12.6	67	7.0	163	16.9	106	11.0

According to Table 14, an approximate 50% of participants stated that getting into a social environment was influential for their volunteerism decision. More than 30% of them stated that their desire of appreciation, encouragement by their family members, encouragement by close relatives and friends were influential for their volunteerism decision.

While 53% of the volunteers in the sample group stated that their relatives and friends had no influence on their decision to serve in this event, only 28% of the volunteers stated that it has an influence thereunto. Moreover, 82% of the participants think that the presence of family members in this event is non-influential for their volunteerism for this event, only about 9% of participants think that it is influential. In Table 15, volunteerism motivation of participants is taken into consideration, and the distribution of answers with respect to influence of spare time for volunteerism for Universiade 2011 Winter Games is included.

Table 15: Distribution of the Responses of the Participants to the Proposals on the Evaluation of Time in the Scale of Volunteer Motivation

	Not Influential At All		Slightly Influential		Not Sure		Influential		Totally Influential	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5. My desire to help others	13	1.3	46	4.8	54	5.6	436	45.3	414	43.0
11. The fact that I have enough free time	178	18.5	137	14.2	108	11.2	300	31.2	240	24.9
18. Possibility to get promotional materials for event	430	44.7	176	18.3	130	13.5	142	14.7	85	8.8

19. The fact that I find volunteerism very fun and useful	29	3.0	45	4.7	61	6.3	319	33.1	509	52.9
20. The fact that I find this organization very fun and useful.	60	6.2	38	3.9	40	4.2	310	32.2	515	53.5
23. The fact that the institution I am affiliated with (business / school) expects me to voluntarily participate in this event	496	51.5	95	9.9	95	9.9	136	14.1	141	14.6

According to this, 54% of sports volunteers think that this event is very enjoyable and beneficial and that this situation has a total influence for their volunteerism. Furthermore, 53% of participants think that the fact that event is very enjoyable and beneficial has total influence for their volunteerism, whereas more than 40% of participants think that their desire to help others and sufficient spare time are influential. More than 20% of the participants stated that the opportunity to get free promotional materials was influential, whereas more than 60% think that it has no influence. Accordingly, the vast majority of the participants find the event enjoyable and they have sufficient spare time to dedicate for such event, and these are influential factors for their volunteerism.

Table 16: Distribution of Factors Motivating Volunteers To The Organization

Question Titles	Number of Questions	Not Influential At All (%)	Slightly Influential (%)	Not Sure (%)	Influential (%)	Totally Influential (%)
Personal Development	15	3.40	5.28	7.84	33,32	50.16
Internal Motivation	7	8.10	8.72	11.23	31.58	40.05
Evaluation Of Free Time	6	20.86	9.30	8.45	28.43	32.96
Social Life and Family	6	35.51	11.95	9.23	25.00	18.31

In Table 16, upon examination of the factors, which motivate volunteers for Erzurum 2011 Winter Games, under 4 categories, personal development seems to be the most important factor for volunteers (%84). The second important factor was the self-motivation with a ratio of 71% in total. Spare time activity and the influence of social life and family on motivation exhibit less importance compared the the aforementioned other two factors.

5.2. Findings Related to Hypotheses

The study examines influential factors for volunteerism for Universiade 2011 Erzurum Winter Games and the diversity in motivations of volunteers. In addition, the diversity in the expectations and satisfaction of the participants after Universiade 2011 Erzurum Winter Games are examined. Primarily, it was examined whether or not a prior volunteerism experience to a similar event has any effect on their volunteerism and motivation for Universiade 2011 Erzurum Winter Games. Table 17 shows the results of this analysis.

Table 17: The Relationship Between Participants' Volunteering In A Similar Organization and Their Views on Volunteerism and Motivations at the Universiade 2011 Erzurum Winter Games

This Organization Pre-And Being A Volunteer In Any Organization	N	Average	Standard Deviation	T Value	P
Yes	308	3,8194	,52501	2,739	,006
No	655	3,7210	,50727		

For the purpose of determining whether or not a prior volunteerism experience to a similar event has any effect on their volunteerism and motivation for Universiade 2011 Erzurum Winter Games, independent T test is conducted and the analysis results are obtained as follows;

H₁: As a result of analysis based on hypothesis that "A prior volunteerism experience by participants for a similar event has effect on their views of the Universiade 2011 Erzurum Winter Games regarding their volunteerism and motivation.", it was concluded that there was statistically significant influence on participants' opinions about the volunteerism and motivation for the Universiade 2011 Erzurum Winter Games (since $p=0,006<0,05$). According to this, with respect to the participants who have taken part in a similar event before; there is a great difference between the average scores of participation level in the assertions related to the motivations of the Universiade 2011 Erzurum Winter Games; those who took part in similar position seem to have higher motivation for the event. In Table 18, it is investigated whether or not the volunteerism of the participants for the event changes according to the city where the Universiade 2011 Erzurum Winter Games were held.

Table 18: The Relationship Between the Participants' Volunteering In a Similar Organization and Their Views On the City In Which the Universiade 2011 Erzurum Winter Games were Held.

Connection to The City Where The Organization	N	Average	Standard Deviation	T Value	P
I live in Erzurum.	825	3,7611	,52220	1,294	,197
I live outside Erzurum.	138	3,7037	,46979		

For the purpose of determining whether or not participant's residential cities have any effect on volunteerism and motivation for Universiade 2011 Erzurum Winter Games, independent T test is conducted and the analysis results are obtained as follows;

H₂: As a result of analysis based on hypothesis that "In terms of residential cities of participants, there is a difference between their views of the Universiade 2011 Erzurum Winter Games regarding their volunteerism and motivation.", it was concluded that there was no statistically significant difference between the participants' opinions about the volunteerism and motivation for the Universiade 2011 Erzurum Winter Games (since $p = 0,197> 0,05$). Accordingly, it is determined that no significant difference in means scores for participation in assertions on their motivation for Universiade 2011 Erzurum Winter Games were found between the participants living in Erzurum and participating in the event and the participants living outside Erzurum and participating in events; In which city 2011 Winter Games are held has no effect in this respect.

Conclusion

In this study, the factors which caused participants, who served as volunteers in the Universiade 2011 Erzurum Winter Games, held for the first time in Turkey, to make such dedication were analyzed.

Among the factors that caused the participants to volunteer in this event, the interest and affection for sports (average: 3.99) were far below the expectations. This situation is also important in terms of indicating the degree of interest and affection for sports in our society. As sports become more widespread and diversified throughout the country, successes in sports will also increase and many more success stories will stand there as a source of motivation for young people. One of the natural consequences of this development experienced as a social process in Turkey recently is that both the participation to sports and the number of volunteers to work in the events exhibit a significant increase.

Upon examination of the factors, which motivate volunteers for Erzurum 2011 Winter Games, under 4 categories, personal development seems to be the most important factor for volunteers (%84). The second important factor was the self-motivation with a ratio of 71% in total. Spare time activity (61%) and the influence of social life and family on motivation (43.3%) exhibits less importance compared the aforementioned other two factors.

Upon examination of the answers by the participants of this study about the influence of their social life on their volunteerism decision for Universiade 2011 Erzurum Winter Games, an approximate 50% of participants stated that getting into a social environment was influential for their volunteerism decision. More than 30% of them stated that their desire of appreciation, encouragement by their family members, encouragement by close relatives and friends were influential for their volunteerism decision.

Upon examination of the answers by the participants of this study about the influence of their spare time on their volunteerism decision for Universiade 2011 Erzurum Winter Games, the vast majority of participants think that this event is very enjoyable and beneficial and this situation has total influence on their volunteerism decision. Furthermore, more than 40% think that the desire to help others and sufficient spare time are influential, whereas more than 60% think that possibility to get free promotional materials has no influence. Accordingly, the vast majority of the participants find the event enjoyable and they have sufficient spare time to dedicate for such event, and these are influential factors for their volunteerism.

REFERENCES

- Bayramoğlu, A., A. Akoz, Z. Cakır, Ő. Aslan, S. Kadađan, O., Yüksel, S. Vancelik & Avcı, M. (2011). "Winter Universiade 2011-How Erzurum Health Organization Took Place?". *The Journal Of Academic Emergency Medicine*, 10(2), 76-79.
- Bouchet A. & A. Lehe (2010). "Volunteer Coaches in Youth Sports Organizations: Their Values Motivations & How To Recruit & Retain", *YouthFirst: The Journal of Youth Sports*, 5(1), 21-24.
- Eley, D. & D. Kirk, (2002). "Developing Citizenship Through Sport: The Impact of a Sport-Based Volunteer Programme on Young Sport Leaders". *Sport Education and Society*, 7(2), 151-166.
- European Conference of Ministers of Transport (ECMT) (2003). Transport and Exceptional Public Events Report on The Hundred and Twenty Second Round Table on Transport Economics, Paris, 13.
- Farrell J.M, M.E Johnston, G.D. Twynam (1998). "Volunteer Motivation Satisfaction and Management at An Elite Sporting Competition". *Journal of Sport Management*, 12(4), 288-300.
- Fernandez, A. & G. Reguena, (1999). "Volunteering Versus Olimpizm". *Volunteers Global Society and the Olympic Movement. Papers of Symposium Held In Lausanne*, 2-5.
- Guzel, P., H. Unlu, S. Ozbey & M. Esentas (2015). "Volunteerism and International Sport Organisations: XVII. Mediterranean Games". *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 17(1), 84-91.
- Kay, T. & S. Bradbury. (2009). "Youth Sport Volunteering: Developing Social Capital?". *Sport Education and Society*, 14(1), 121-140.
- Sertbaş, K. (2006). Universiade 2005 İzmir Oyunlarında Görevli Gönüllü İnsan Kaynaklarının Organizasyona Katılım Nedenleri ve Motivasyonel Faktörlerin Analizi, Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Universiade Erzurum 2011 Introductory Booklet.
- Yıldız, A., S. Yıldırım, S. Koçak, (2015). "Special Event Volunteer Motivation Scale Validity and Reliability Study". *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 26(3), 105-113.

Annex 1:

Volunteerism Motivation Scale In Sports Events

This study is related to the scientific research on "Evaluation Of Participation Motivation Of Volunteers And Their Expectations And Satisfaction After The Event During Universiade 2011 Erzurum Winter Games" in Sports Events Management Doctoral Thesis Program conducted at Marmara University, Institute of Health Sciences, Department of Physical Education and Sports. The primary purpose of this study and the following questionnaire is to determine the effectiveness of the factors that lead the volunteers to be involved in the management of sports events. The information that can be obtained accordingly will contribute to the development of Voluntary Human Resources strategies needed for planning and managing sports events.

Your sincere answers to all questions will make it easier for us to obtain sound results.

The information obtained will not be used for purposes other than its intended use. We would like to let you know that we will protect the personal rights of the all individuals participating in our study and we will obey the rules of academic ethics.

Thank you.

Prof.Dr.Can İKİZLER

Supervisor

(Marmara Univ. Academician)

Koray Emre KARA

Researcher

(Istanbul Provincial Directorate of Youth and Sports)

Sports Expert

Contact

* ..... (name is not mandatory)

e-mail:.....@..... (Please provide your e-mail for the continuation of the research)

Section - I: Personal Information

Age: .....

Sex: Male ( ) Female ( )

Educational Background:

Graduate a) Health Sciences b) Social Sciences c) Physical Sciences

University Graduate Department: .....

University student Department / Faculty: .....

High school graduate

High school student

Other: .....

Working status / occupation:

a) Student

b) Teacher

c) State Officer

d) University Personnel (Research Assistant - Academician)

- e) Housewife ( )
- f) Not employed ( )
- g) Retired ( )
- h) Sportsman/sportswoman ( ) Branch .....
- i) Other ( ) .....

Please indicate your duty in this event? (Manager, assistant, etc.):

- 1) Guidance ( ) 2) Information Desk ( ) 3) Information Processing ( )
- 4) Transportation ( ) 5) Accreditation ( ) 6) Media ( )
- 7) Competitions ( ) 8) Ticket ( ) 9) Teams ( )
- 10) Executive ( ) 11) Olympic Village ( ) 12) Food & Beverage ( )
- 13) Accommodation (14) Other ( ) .....

Your connection with the City of Organization (Erzurum)

- a) I live in Erzurum ( ) .....
- b) I don't live in Erzurum ( ) .....

Are you a member of non-governmental organizations involved in sports, recreation and social organizations?

- a) Yes ( ) b) No ( )
- 1) Have you worked voluntarily in sports, recreation and social organizations before your engagement in this event?
  - a) Yes ( ) b) No ( )

* If your answer is Yes, please fill out section (2) firstly.

2) Please chose the previous event that you have voluntarily participated in.

- a) Sports and recreation ( )
- b) Cultural (Festival, theater etc.) ( )
- c) Social development (Association etc.) ( )
- d) Other ( ) Please specify: .....

Section - II:

Dear participant, the questions in this section are about the factors that affect your decision to volunteer and the reasons for such preference.

Please indicate the degree of the factor that influences your decision by selecting the relevant option

TI = Totally Influential
 I = Influential
 NS = Not sure (neither influential nor non-influential)
 SI = Slightly Influential
 NIA = Not Influential At All

	<i>With respect to my decision for voluntary participation in ERZURUM 2011 WINTER UNIVERSITY GAMES</i>	TI	I	NS	SI	NIA
1	My desire to be a part of a new social environment (to improve my social relations)					
2	My desire to be appreciated (to be recognized and respected by others)					
3	My interest in sport and my affection therefor					
4	The thought that my work as a volunteer in this event will contribute to my curriculum vitae					
5	My desire to help others					
6	My desire to move away from the responsibilities of daily life					
7	My desire to get new experiences					
8	My desire to see that I have the potential to solve problems					
9	Encouragement by my family members					
10	Encouragement by my relatives and close friends					
11	The fact that I have enough free time					
12	My desire to make new connections to help me in my business life and career					
13	My desire to know myself better and reveal my weak and strong sides					
14	My desire to find new areas of interest					
15	My desire to experience a sense of passion for work					
16	My desire to put my knowledge and experience into practice					
17	My desire to challenge my abilities					
18	Possibility to get promotional materials for event					
19	The fact that I find volunteerism very fun and useful					
20	The fact that I find this organization very fun and useful.					
21	The fact that my family members work in this event					
22	The fact that my relatives and close friends work in this event					
23	The fact that the institution I am affiliated with (business / school) expects me to voluntarily participate in this event					
24	My desire to make contribution to a successful 2011 Erzurum Winter Games and positive image of our city in the International Arena.					
25	My desire to meet with sportsmen/sportswomen and participants from abroad and to make friends					
26	My desire to be a part of event team					
27	My desire to have hands-on experience and learning					
28	My desire to work with people of different characters and learn how I can interact with them					
29	My desire to see different career options					
30	My desire to be in the same environment with professional and to work with them					
31	The fact that voluntary work makes me feel better.					
32	My desire to feel important by working voluntarily					
33	My desire to feel that my own performance increases as I help people					
34	My desire to experience a sense of belonging					